

Estlandssvensk Eestirootslane

Nummer 1-2023

Nytt Kulturråd för perioden 2023–2025

Kultuurinõukogu uus koosseis
2023–2025

Estlandssvensk/Eestirootslane

Utgiven av Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning
 Väljaandja Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus
 Aibolands Museum / Rannarootsi muuseum
 Sadama 31/32, 90502 Haapsalu
 Tel: +372 53 49 53 68
 E-post: info@eestirootslane.ee
 Hemsida/Koduleht: www.eestirootslane.ee
 Bank/Pank: Swedbank EE462200221043163932
 Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse sihtasutus

Ansvarig utgivare/Vastutav väljaandja:
Elna Siimberg
 Redaktion/Toimetus:
Ingegerd Lindström, redaktör, Jana Stahl
 Översättningar: *Ivar Rüütli, Ingegerd Lindström*
 Tryck/Trükikoda: *Trükikoda Auratrükk*

ISSN 2000-2416

Styrelsen i Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse juhatus

Estlandssvenskarnas
 Kulturförvaltnings
 ordförande Elna Siimberg
 Eestirootslaste
 Kultuuriomavalitsuse
 esimees Elna Siimberg

Kulturförvaltningens
 styrelseordförande
 Jana Stahl

Omavalitsuse juhatus
 esimees Jana Stahl

Estlandssvenskarnas
 Kulturförvaltnings vice ordförande
 Ingegerd Lindström

Eestirootslaste
 Kultuuriomavalitsuse aseesimees
 Ingegerd Lindström

Vice ordförande i styrelsen
 Kairi-Liis Habicht

Omavalitsuse juhatus
 aseesimees
 Kairi-Liis Habicht

Ledamöter i Kulturförvaltningen/Kultuuriomavalitsuse liikmed

Berit Nuka

Neeme Kari

Piret Miina Roberg

Kontakt med styrelsen/Juhatus e-posti aadressid
fornamn@eestirootslane.ee/eesnimi@eestirootslane.ee

Kontakt med redaktionen/Toimetuse e-posti aadressid
fornamn@eestirootslane.ee/eesnimi@eestirootslane.ee

Omslagsbild: *Det nya Kulturrådet samlat i trappen på Kulturministeriet.*

Esikaas: *Kultuurinõukogu uus koosseis Kultuuriministeeriumi trepil*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING / SISUKORD

Sid/lk 3	In memoriam, <i>Ülo Kalm</i>
Sid/lk 4	Ledaren, <i>Elna Siimberg</i>
Sid/lk 4	Nytt Kulturråd, <i>Ingegerd Lindström</i>
Sid/lk 5	Juhtkiri, <i>Jana Stahl</i>
Sid/lk 5	Uus Kultuurinõukogu, <i>Ingegerd Lindström</i>
Sid/lk 6	Aibolands museums verksamhet, <i>Ülo Kalm</i>
Sid/lk 8	Rannarootsi muuseumi tegemised, <i>Ülo Kalm</i>
Sid/lk 10	Ära till Ukraina, <i>Darina Karban och Alena Yevchenko</i>
Sid/lk 11	Au Ukrainale, <i>Darina Karban ja Aljona Jevtšenko</i>
Sid/lk 12	Runös unika fär, <i>Eva Lorentz</i>
Sid/lk 14	Ruhnu ainulaadsed lambad, <i>Eva Lorentz</i>
Sid/lk 16	Bönehuset vid Rickulån, <i>Lennart Ekman</i>
Sid/lk 22	Palvemaja Riguldi jõe ääres, <i>Lennart Ekman</i>
Sid/lk 28	Baltisk marknad och utställning av Aibotapeten, <i>Ingegerd Lindström</i>
Sid/lk 28	Balti jõuluturg ja Rannavaiba näitus, <i>Ingegerd Lindström</i>
Sid/lk 29	Den unge Julius drömmar, <i>Elna Siimberg</i>
Sid/lk 30	Noore Juliuse unistused, <i>Elna Siimberg</i>
Sid/lk 31	Minnen från en sovjetisk barndom, <i>Erika Viikholm</i>
Sid/lk 31	Rötter, <i>Ingegerd Lindström</i>
Sid/lk 32	Mälestusi nõukogudeaegsest lapsepõlvest, <i>Erika Viikholm</i>
Sid/lk 32	Juured, <i>Ingegerd Lindström</i>
Sid/lk 33	Två Roslepsbor invalda i Hall of Fame, <i>Ingegerd Lindström</i>
Sid/lk 33	Rooslepa mehed Kuulsuste Hallis, <i>Ingegerd Lindström</i>
Sid/lk 34	Till minne, <i>Ülo Kalm</i>
Sid/lk 36	Jubilarer/Juubilarid

In memoriam

Lahkunud on Rannarootsi Muuseumi hea sõber ja suurtoetaja Einar Hamberg

Niipea, kui piirid avanesid ja eestirootslastel avanes võimalus sünnimaal kodukohta külastada, oli Einar üks esimestest, kellega kohtusin.

Aastate jooksul meie kontaktid tihenesid ja pärast Einari valimist Riguldi-Noarootsi Kodukandiühingu esimeheks hõlmas meie koostöö pikki aastaid eestirootslaste nõustamist ja abistamist Eestis alanud maa- ja omandireformi küsimuste lahendamisel.

Taasiseseisvunud Eesti algusaastad olid väga rasked ja keerulised. Einari eestvedamisel toetati Haapsalu haiglat kahe kiirabiutoga.

Rannarootsi Muuseum asutati 1992. aastal ja muuseumi ülesehitamine algas nullist. Pärast muuseumile Sadama 32 maa ja maja omandamist ning paljude heade inimeste abiga muuseumimajaks renoveerimist oli selge, et maja jääb muuseumi arengule mõeldes liiga väikeseks.

Üle tee vastas asuv Sadama 31 maja oli sobiv koht, kuhu muuseum võiks laieneda. Ilma pikemalt mõtlemata otsustas Einar maja Haapsalu linnalt ära osta ja muuseumile kinkida. Täna on maja ilusasti renoveeritud, seal asuvad rikkalik teadusraamatukogu, muuseumi fondihoidla, nõupidamiste ruum ja muuseumi töötajate tööruumid.

Haapsalu linnaarhitekt Tõnis Padu juhtis meie tähelepanu aastakümneid Sadama tänava lõpus

oleva maja õues seisnud vanale kalasuitsutamismajakesele, kus pererahvas enne II maailmasõda linnaelanikele kala suitsutas. Kas muuseum oleks huvitatud majakesele uue elu andmisest, selle renoveerimisest ja vana merekultuuripärandi traditsiooni jätkamisest?

Väikesel muuseumil nagu Rannarootsi muuseum seda on, puuduvad rahalised võimalused suuremate projektide elluviimiseks. Kui Einarile vana kalasuitsutamajakesest näitasin ja muuseumi plaani tutvustasin, oli Einar kohe nõus õla alla panema ja majakese renoveerimist rahaliselt toetama. See juhtus 2010. aasta suvel ja juba sügiseks oli kalasuitsutamajake oma uues asukohas muuseumi õues renoveeritud ja alguse sai vana

Elna Siimberg, ordförande
Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning

Estlands svenskbygder eller Aiboland på sommaren

Det är definitivt värt att utforska olika regioner i Estland på sommaren, inklusive historiska svenskbygder. I området kring Rågöbukten kan du besöka Korkis herrgård (bevarad herrgårdspark och några byggnader), strandområdet och andra spännande platser. Kyrkorna (Harju-Risti och Harju-Madise) samt Padis herrgård och kloster ligger lite längre utanför Korkis – allt detta har tillsammans med skolorna i området har en koppling till de svenskar som bodde och fortfarande bor där.

Nytt Kulturråd

Ingegerd Lindström

Det nya Kulturrådet valdes den 25 november 2022. Denna mandatperiod sträcker sig mellan 2023 och 2025.

Val till Kulturförvaltningens styrelse:

Ordförande

Jana Stahl Estland

Ledamöter:

Berit Nuka Estland

Neeme Kari Estland

Kairi-Liis Habicht Estland

Piret Miina Roberg Estland

I juli kommer fokus för lokala evenemang att vara Korkis hembygdsgård som anordnas av Korkis byförening. Förra året firades 460-årsjubileet för byn Korkis (det var år 1562 som Korkis första gången omtalades i urkunderna, under namnet *Kurkus*). Detta är det tredje av sådana evenemanget för byföreningen och i år äger det rum den 29 juli. Alla som vill samarbeta med Korkissamhälle och är intresserade av lokalhistoria är inbjudna till hembygdsgården. ”Vi vill hålla fast vid våra rötter och för att människorna som bor i byn ska utveckla en gemensam känsla, och för detta ändamål anordnar vi en hembygdsgård”, sa Andrus Saliste, styrelseledamot i Korkis byförening.

Om alla planer faller på plats, förväntas uppträdanden av körer, folkdansare och andra musikföreningar i regionen i samarbete mellan föreningen SOV Estland och Estlandssvenskarnas kulturförvaltning. I skrivande stund i tidningen ”Estlandssvensk” pågår fortfarande förberedelserna inför evenemanget och det går inte att beskriva evenemangsplanen i detalj här, men SOV kommer definitivt

att kontakta sin medlemskår för att få in anmälningar från alla reseintresserade. Planen är att åka buss från Tallinn till Korkis och vid intresse kan du anmäla dig till en båttur från Korkis till Lilla Rågö eller besöka en kyrkokonsert. Har du frågor kan du även ringa mobilnummer + 372 53 495 368 (Jana) eller skicka ett meddelande på hemsidan. Kontakt – Estlandssvenskar (visitaiboland.ee).

Dessutom kan du på sommaren besöka Aibolands Museum, resa till Ormsö på Olavsdagen (29 juli) eller besöka hembygdsgården på Ormsö och åka till violinfläget på Runö (21–23 juli) eller istället ta del av Nuckö Havsdagar (1 juli). Utöver café dagar i olika regioner eller öppna gårdsdagar kommer allt detta definitivt att göra sommaren till sommar, och för den som söker skydd i sommarvärmen är det värt att leta efter kyrkorna och kapellen. Det finns många sätt att samla underbara sommarminnen på. Vi har samlat de evenemang som äger rum i svenskbygderna i kalendern ”Kommande evenemang – Estlandssvenskar” på webbportalen www.visitaiboland.ee.

anordna Estlandssvenskarnas sång- och dansfestival 2024, att fortsätta samarbete med olika instanser för att föra ut det estlandssvenska kulturarvet och många andra uppgifter. Styrelsen har haft sitt första möte i januari och där diskuterades bland annat budgeten för 2023. Eftersom det är svåra ekonomiska tider för alla så har bidraget från staten inte ökat utan snarare minskat med tanke på inflationen. Men vi får rätta oss efter de medel vi får och göra det bästa av dem.

Gå gärna in på den nya hemsidan, www.eestirootslane.ee!

Jana Stahl
Omavalitsuse juhatuse esimees

Rannarootsi asualad ehk Aiboland suvel

Suvel tasub kindlasti avastada erinevaid Eestimaa paiku, sealhulgas ajaloolisi rannarootsi asualasid. Pakri lahe ümbruses saab külastada Kurkse mõisa (säilinud mõisaparki ja hooneid), rannaala ja muud põnevat. Kurksest pisut kaugemal asuvad kirikud (Harju-Risti ja Harju-Madise) ning Padise mõis ja klooster – see kõik koos kunagiste koolidega on seotud sealkandis elanud ja elavate rootslastega.

Uus Kultuurinõukogu

Ingegerd Lindström

25. novembril 2022 valiti Kultuurinõukogu uus koosseis tööperioodiks 2023–2025.

Kultuuriomavalitsuse juhatuse valimised:

Esimees

Jana Stahl Eesti

Liikmed

Berit Nuka Eesti

Neeme Kari Eesti

Kairi-Liis Habicht Eesti

Piret Miina Roberg Eesti

Tänavu juulis saab kogukonna sündmuse keskmeks Kurkse külapäev, mis toimub Kurkse Külaseltsi korraldamisel. Eelmisel aastal tähistati Kurkse küla 460. juubeliaastat (esmamainitud 1562. aastal kui Kurkus). Külaseltsi jaoks on selline üritus juba kolmas ja tänavu toimub see 29. juulil. Külapäevale oodatakse kõiki huvilisi, kellel on soov teha koostööd Kurkse kogukonnaga ja kes tunnevad huvi kohaliku ajaloo vastu. „Me tahame hoida enda juurtest kinni ja, et külas elavatel inimestel tekiks ühine tunnetus ning sellel eesmärgil korraldame külapäeva”, ütles MTÜ Kurkse Külaselts juhatuse liige Andrus Saliste.

Kui kõik plaanid laabuvad, siis on Rootsi Hariduse Seltsi/SOV ja Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse koostöös oodata kohalike kooride, rahvatantsijate ja muude muusikaliste ühenduste etteasteid. Ajakirja „Eestirootslane” koostamise ajaks on ürituse ettevalmistustööd veel pooleli ja ürituste kava täpsemalt kirjeldada pole võimalik, kuid SOV võtab oma liikmeskonnaga kindlasti

Eestirootsi Kultuuri sihtasutuse valimised:

Esimees

Elna Siimberg Eesti

Aseesimees

Ingegerd Lindström Rootsi

Liige

Ülo Kalm Eesti

Nüüd algab Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse uus tööperiood. Sellese perioodi mahuvad edasine tegelemine strateegilise arengukavaga, 2024. aasta eestirootslaste laulu- ja tantsupeo korraldamine,

ühendust, et registreerida kõik reisihuvilised. Plaanis on reisida bussiga Tallinnast Kurksesse ja huvi korral saab end registreerida paadireisile Kurksest Väike-Pakri- le või külastada kirikukontserti. Küsimuste korral võib helistada ka mobiilinumbril + 372 53 495 368 (Jana) või saata sõnum veebilehel siit Kontakt – Rannarootslased (visitaiboland.ee).

Suvel saab külastada ka Rannarootsi Muuseumi, sõita Olavipäeval (29. juulil) Vormsile või külastada Vormsi Talumuuseumi ning minna Ruhnu viiulilaagrisse (21.–23. juuli) või osaleda hoopis Noarootsi Merepäevadel (1. juulil). Kõik see, lisaks erinevate piirkondade kohvikutepäevadele või avatud talude päevadele teeb suvest kindlasti suve ja neil, kes otsivad suveleitsakus varju, tasub üles otsida kohalikud kirikud ja kabelid. Toredate suvemälestuste kogumiseks on mitmeid võimalusi. Rannarootsi asualadel toimuvad sündmused oleme koondanud veebiportaali www.visitaiboland.ee kalendrisse Eesolevad Sündmused – Rannarootslased.

Jätkuv koostöö eri asutustega eestirootsi kultuuripärandi tutvustamiseks ja paljud teised ülesanded. Juhatuse esimene koosolek toimus jaanuaris ja seal arutati muuhulgas 2023. aasta eelarvet. Majanduslikult keeruliste aegade tõttu ei ole riigitoetus kasvanud, inflatsiooni tingimustes on see pigem isegi vähenenud. Peame arvestama olemasolevate vahenditega ja andma endast parima.

Külastage ka meie uut kodulehte www.eestirootslane.ee!

Aibolands museums verksamhet

Ülo Kalm

Förra året var återigen ett hektiskt jubileumsår för Aibolands museum och jag vill dela museets verksamhet med er.

Den 28 december firade museet sin 30-åriga verksamhet och våra kära torsdagstanter firade 25-årsjubileum.

Först vill jag tacka Peter Nylander för hans omfattande artiklar som presenterar museet. Tusen tack till alla som svarat på uppropet att ekonomiskt stödja Aibolands museums verksamhet och gett bidrag till museet. Varje bidrag hjälper museet och tack vare det kan vi tillsammans bättre bevara estlandssvenskarnas kulturarv och presentera det för allmänheten. Vårt gemensamma kulturarv är värt det.

Hjälp till Ukraina

I april är det ett år sedan Aibolands museum började tillverka kamouflagenäät till Ukraina med hjälp av ukrainare och frivilliga. Varje vardag arbetar 5-10 volontärer i museets hantverksrum och med deras hjälp har nu totalt 65 kamouflagenäät färdigställts, totalt ca 2 000 kvm. Du får gärna bidra genom att skänka lämpligt material

eller komma för att väva kamouflagenääten! Vi kommer att fortsätta tillverka kamouflagenäät så länge de behövs i Ukraina. Aibolands museum är tacksamt för det ekonomiska stöd vi fått från stiftelsen *Brödet*, för vilket vi har kunnat anordna olika kulturevenemang för de ukrainare som varit tvungna att lämna sina hem, och stöttat volontärer i museet under hela året.

Produktionen av kamouflagenäät belönades med specialpris för tre museer vid Estonian Museums Annual Award 2022 (Estniska museers årliga pris). Det största antalet kamouflagenäät har tillverkats på Aibolands museum. Erkännandet åtföljdes av en belöning på 433,33 euro, som vi skänker till ukrainarna i Hapsal.

Vid Läänemaas evenemang för uppskattning, för under året gjorda insatser, uppmärksammades Aibolands museums kamouflagenäätsmakare med titeln "Läänemaa lokomotiv 2022".

I estlands-svenskarnas spår

Förra våren hade vi i samarbete med Nuckö grundskola anordnat

utbildningsserien "I estlandssvenskarnas spår" för Nucköskolans elever. Vi har anordnat talkodagar, introducerat talharpan och estlandssvenskarnas folkmusik, presenterat Aibolands museum och anordnat tillverkning julkronor i halm. I år kommer vi att fortsätta utbildningsserien med en friluftskyrkodag på Nuckö klockarskolas plats. Dagens huvudhändelse kommer säkert att vara minnen från Ingrid Nyman-Karlsson, född på Klockargården och som berättar om livet på gården. Kristo Hüdsi, präst i Nuckö församling, undervisar i religion. Tillsammans ska vi iordningsställa platsen för Nuckö klockarskola. I år är det 90 år sedan klockaren Johan Nyman dog. Vi avslutar dagen med att lägga blommor och sätta ljus på Johan Nymans grav på Nuckö kyrkogård.

Utbildningsserien avslutas i början av juni på Aibolands museum, då vi bjuder in Nucköskolans elever tillsammans med deras föräldrar till museet. Vi avslutar utbildningsserien med att tjära båtar, röka fisk och smaka på rökt fisk tillsammans. Vi tackar föreningen Svenska Folkskolans Vänner för ekonomiskt stöd.

Priset Läänemaas lokomotiv

Priset Årets museirätta

Foto: Anu Raagmaa

Talko på Klockargårdens skolplats

Tillsammans med Nuckö församling planerar vi att fortsätta arbetet med att iordningsställa platsen för Nuckö klockarskola. Den 29 april klockan 12:00 är alla frivilliga arbetare inbjudna till en talkodag där. Som ett led i arbetet planeras att sätta upp en skylt vid sidan av vägen med texten ”Nuckö klockarskolas tidigare plats”. Vi kommer också att fortsätta med förbättringen av tomten och önskemålet är att bygga en parkeringsficka vid vägen, där utflyktsbussar i framtiden kan stanna säkert och gästerna kan bekanta sig med den kulturellt viktiga platsen för estlandssvenskarna. Eftersom vägverket inte har de ekonomiska resurserna att göra vare sig en trafikskylt eller att bygga en parkeringsficka, arbetar jag med nödvändiga tillstånd och att hitta pengar.

Arbetet fortsätter på Korsgården

De senaste 10 åren har Aibolands museum varit ägare till Korsgården på Runö. Varje år har vi försökt göra något för gården. Förra året städade vi tröskplatsen i långhuset i Kors. Efter att ha rengjort golvet från skräp kom ett vackert lergolv fram. Museipersonalen städade och tvättade föremålen i lokalen, vilket blev till en utställning, passande för tröskplatsens tema. Tack vare det reparationsbidrag som kulturministeriet tilldelade oss fick Korsgårdens lilla ladugård och matförråd nya halmtak.

Kurs i talharpa

På Aibolands Museum fortsätter talharpakursen två gånger i månaden, för de som är intresserade av talharpa, under ledning av Liisa

Foto från Aibolands museums fotoarkiv

Museet firar 30 år 2022 och torsdagstanterna 25 år. Samlade här är från vänster i den övre raden Jorma Friberg, Lydia Kalda, Anu Mätlik, Sirje Johannes, Ülo Kalm, Anu Raagmaa. Nedre raden från vänster Sigrid Kamarik, Ene Smöslova och Silvi-Astrid Mickelin.

Koemets-Bastida. På begäran av museet gjorde mästaren Algor Streng en speciell talharpa för barn, så att även de små kan lära sig att spela. De som deltagit i kursen har lovat att anordna en trevlig konsert på museet för alla intresserade i slutet av kursen. Vår tacksamhet går till Svenska Kulturfonden för stödet till talharpakursen.

Det var ett nöje för museet att bidra till att de två exemplaren av den broderade bildvepan Aibotapeten-2 ställdes ut på Sjöhistoriska museet i Stockholm, en utställning tillägnad Baltikum.

Museets stora dröm är fortfarande att bygga ett Havscentrum. Tillsammans med Nuckö kommun och Ormsö kommun förbereds en projektansökan för åtgärden till Europeiska unionens strukturfond, där museet önskar få ett bidrag på 1,6 miljoner euro för uppförandet av Havscentrumet. Beslut kommer att fattas i slutet av året och vi hoppas att vår ansökan ska godkännas. Vid ett positivt beslut kan bygget av Havscentrumet starta redan 2024.

Solceller

I höstas färdigställdes en 15KW solcellsanläggning på taket av museets Gårdshus. Med den producerade elen hoppas vi kunna minska museets elräkningar. På vintern producerar solcellsanläggningen praktiskt taget ingen el, men nu när vårsolen står högre dag för dag producerar solcellsanläggningen mer el för varje dag. Elräkningarna för årets två första månader var på 2 216 euro, vilket är en mycket stor kostnad för museet.

Det årliga verksamhetsbidraget från kulturministeriet täcker lönerna för museets anställda och statliga skatter, alla andra kostnader ska täckas av museet från intäkterna av tillhandahållandet av tjänster, såsom försäljning av biljetter och souvenirer, anordnande av kulturevenemang m.m.

Livet har blivit betydligt dyrare med tiden och i år får museet en mycket svår ekonomisk situation. Jag hoppas att vi genom att stötta varandra kommer att överleva den svåra tiden.

Rannarootsi muuseumi tegemised

Ülo Kalm

Möödunud aasta oli Rannarootsi muuseumile taas tegus, juubeliaasta vääriline ja tahan jagada Teiega muuseumi tegemisi.

28. detsembril täitus muuseumil 30 tegutsemisaastat ja meie kallid neljapäevamemmed tähistasid 25. juubelit.

Sünnipäevatorit

Esmalt tänan Peter Nylanderit ülevaatlike muuseumit tutvustavate artiklite eest. Tuhat tänu kõigile, kes üleskutsele Rannarootsi muuseumi tegevust rahaliselt toetada reageerisid ja muuseumi toetasid. Igast toetusest on muuseumile abi ja tänu toetustele saame üheskoos rannarootslaste kultuuripärandit paremini hoida ja avalikkusele tutvustada. Meie ühine kultuuripärand on seda väärt.

Aprillis möödub aasta ajast, mil Rannarootsi muuseumis alustati ukrainlaste ja vabatahtlike abiga Ukraina jaoks varjevõrkude valmistamist. Igal argipäeval on muuseumi käsitöötoas ametis 5–10 vabatahtlikku, kelle käe all on nüüdseks valminud 65 varjevõrku, mis teeb kokku u. 2000 m². Teretulnud on sobiva materjaliga toetamine või tulemine kohapeale varjevõrke punuma. Varjevõrkude valmistamist jätkame seni, kuni neid Ukrainas vajatakse. Rannarootsi muuseum on tänulik Sihtasutusele *Brödet* ra-

halise toetuse eest, mille abil oleme saanud korraldada kodust lahkuma pidanud ukrainlastele terve aasta erinevaid kultuuriüritusi ja toetada vabatahtlikke.

Varjevõrkude valmistamise eest tunnustati Eesti muuseumide aastauhind 2022 üritusel eriauhinnaga kolme muuseumi. Rannarootsi muuseumis on kõige rohkem varjevõrke valmistatud. Tunnustusega kaasnes preemia 433,33 eurot, mille annetame ukrainlastele Haapsalus.

Läänemaa tänuüritusel tunnustati Rannarootsi Muuseumi varjevõrkude valmistajaid tiitliga Läänemaa vedur 2022.

Rannarootsi radadel

Eelmisel kevadel koostöös Noarootsi kooliga alanud õppesarja „Rannarootsi radadel“ raames oleme Noarootsi kooli õpilastele korraldanud heakorratalgud, tutvustanud hiiukannelt ja rannarootslaste rahvamuusikat, tutvustanud Rannarootsi muuseumi, korraldanud jõulukroonide valmistamise õpitoa. Tänavu jätkame õppesarja Noarootsi köstrikooli kohas vabaõhu köstrikoolipäevaga. Kindlasti on päeva tähtsündmuseks köstrialus sündinud Ingrid Nyman-Karlsoni meenutused elust köstrialus. Noarootsi koguduse õpetaja Kristo Hüdsi peab tunni usundiõpetusest. Üheskoos heakorrastame Noarootsi köstrialu kohta. Tänavu möödub 90 aastat köster Johan Nymani surmast. Päeva lõpetame Noarootsi kalmistul lillede ja küünalde asetamisega Johan Nymani hauale.

Muuseumis on valmistatud 2000 m² varjevõrke

Foto: Anu Raagmaa

Õppesari lõpeb juuni alguses Rannarootsi Muuseumis, kuhu kutsume Noarootsi kooli õpilased koos vanematega. Õppesarja lõpetame paatide tõrvamise, kala suitsutamise ja ühise suitsukala maitsmisega. Rahalise toetuse eest oleme tänulikud ühingule *Svenska Folkskolans Vänner*.

Koos Noarootsi kogudusega planeerime jätkata Noarootsi köstrialu-kooli koha heakorratalgutega. 29. aprillil kell 12.00 on kõik talgulised oodatud heakorratalgutele. Talgute raames on plaanis paigaldada tee äärde liiklusmärk tekstiga „Noarootsi köstrikooli ase – Kästarsa“. Samuti jätkame krundi heakorrastamisega ja soov on rajada tee äärde peatumistasku, kus ekskursioonibussid saavad tulevikus ohutult peatuda ja külalised rannarootslastele kultuurilooliselt olulise paigaga tutvuda. Kuna Maanteeametil puuduvad rahalised vahendid liiklusmärgi valmistamiseks ja paigaldamiseks ning peatumistasku rajamiseks, tegelen vajalike kooskõlastuste ja raha otsimisega.

Viimased 10 aastat on Rannarootsi muuseum olnud Ruhnu Korsi talu omanik. Igal aastal oleme püüdnud Korsi talu heaks midagi ära teha. Eelmisel aastal heakorrastasime talgute korras Korsi pikkmaja rehealuse. Põranda prahist puhastamise järel tuli välja ehe savipõrand. Muuseumi töötajad puhastasid ja pesid ruumis olnud esemed, millest sai rehealusesse teemakohane ekspositsioon. Tänu Kultuuriministeeriumi eraldatud remonditoetusele said Korsi talu väike laut ja toiduait uue rookatus.

Hiiukandle huvilistele jätkub Rannarootsi muuseumis kaks korda kuus hiiukandle kursus Liisa Koemets-Bastida juhendamisel. Muuseumi tellimusel valmistas meister Algor Streng spetsiaalse laste hiiukandle, et ka väikesed huvilised saaksid hiiukandle mängu õppida. Hiiukandle kursusel osa-

lenud on lubanud kursuse lõppedes korraldada muuseumis kõigile huvilistele meeleoluka kontserdi. Hiiukandle kursuse toetamise eest oleme tänulikud Rootsi Kultuuri-fondile.

Muuseumi poolt oli rõõm kaasa aidata tikitud piltvaiba Ranna-vaip-2 koopiote eksponeerimisele Stockholmi Meremuuseumis Baltikumile pühendatud näitusel.

Jätakuvalt on muuseumi suur unistus merekeskuse ehitamine. Koos Noarootsi osavalla ja Vormsi vallaga valmistatakse ette projektitaotlust Euroopa Liidu struktuurifondi meetmele, milles muuseumi soov on saada merekeskuse ehitamiseks toetust 1,6 miljonit eurot. Otsus tehakse aasta lõpuks ja loodame, et meie taotlus rahastatakse. Positiivse otsuse korral võib merekeskuse ehitus alata juba 2024. aastal.

Sügisel valmis muuseumi ranna-aida katusel 15 KW võimsusega päikesejaam, mille toodetud elektriga loodame muuseumi elektriarved väiksemaks saada. Talvel päikesejaam praktiliselt elektrit ei tooda ja nüüd, kui kevadpäike käib päev-päevalt kõrgemalt, toodab päikesejaam iga päevaga rohkem elektrit. Ainuüksi aasta kahe esimese kuu elektriarved esitas elektrifirma kokku summas 2216 €, mis on muuseumi jaoks väga suur kulu.

Kultuuriministeeriumi eraldatud iga-aastane tegevustoetus katab muuseumi töötajate palgad ja riigimaksud, kõik ülejäänud kulud tuleb muuseumil katta teenuste osutamisest teenitud tulust (piletite ja suveniiride müük, kultuuriürituste korraldamine jne).

Elu on aastaga oluliselt kallinenud ja tänava läheb muuseumil majanduslikult väga keeruliseks. Loodan, et üksteist toetades elame raske aja üle.

Varjevörke tuli tegema palju vabatahtlikke

Foto: Üto Kalm

Rolf Karlsson, Carina Karlsson ja Ingrid Karlsson Nyman Kudani Köstritalu asemel

Rannarootsi Muuseum pärjati tiitliga „Lääne-maa vedur 2022”

Foto: Anu Raagmaa

Hiiukandle

Foto: Üto Kalm

Ära till Ukraina!

Darina Karban och Alena Yevchenko

Så har ett år gått – ett år hemifrån. Ett år av oro för släkt och vänner som blev kvar. Ett år av smärta för våra män som står i frontlinjen.

Och hur var det här året för kvinnor med barn som tvingades fly kriget till främmande länder?

Var och en av oss kommer att kunna berätta vår egen historia: någon var under ockupation, någon flydde från kulor och hagel i hopp om att hitta en möjlighet att säkert lämna krigsområdet, men det finns de som för alltid kommer att stanna kvar i sitt hemland.

Vi heter Alena och Darina, vi kommer båda från hjältestaden Charkiv, träffades här och började träffa vänner, umgås med och föräna ukrainare.

Tillsammans med andra kvinnor har vi, förmodligen från första början, varit engagerade på Aibolands museum för att väva kamouflagenät.

Jag skulle vilja kalla det här museet för ett andra hem för många av oss. Vi går till museet på vår lediga tid, firar födelsedagar, ordnar mäs-tarklasser och bara umgås medan vi lär oss estniska.

Det är mycket trevligt att man uppmärksammade museet och att de fick ta emot de högsta utmärkelserna som var Museernas årliga pris "Museirättan", ett årligt verksamhetspris till museer i Estland, och från Hapsal stad "Läänemaa lokomotiv 2022". Vi i vår tur uppvaktade museet med ett dekorativt trenchljus (ett ljus som används för att lysa upp skyttegravarna på natten), från välgörenhetsstiftelsen "Spirit of Ukraine" (Ukrainas själ).

Foto: Andra Kärna

På bilden Aibolands Museum kamouflagenätsmästare från vänster Alena Yevchenko, Anu Raagmaa, Darina Karban och Liivi Viljaste med pris "Läänemaa lokomotiv 2022"

Den högsta belöningen för oss är möjligheten att väva kamouflagenät, eftersom de kan rädda människoliv. De första näten visade sig vara känslomässigt tunga att göra, varje bundet tyg påminde om nära och kära, om våra hem, om sorgen som kom till vårt land. Ofta bröt tårar ut hos alla. Nu är detta redan det 70:e kamouflagenätet, som har förändrats till alla färger på paletten och årstiderna.

Tack vare kommunfullmäktige var det också möjligt att skapa den ideella föreningen "Ukrainare i Hapsal". Här kan vi arbeta med barnen, rita bilder till våra försvarare, pyssla och bara träffas i ett trevligt sällskap. Många barn såg krigets fasor och upplevde inte de bästa dagarna i sina liv. Många mognade efter ett år av smärta och sorg, blev slutna och oroliga. Umgänget i föreningen hjälper dem att slappna av och att komma närmare varandra.

Året gick för oss i oro, bekymmer och stress. Men! Oron förändrades till glädje med varje återerövrade stad i Ukraina; syss-

lorna blir trevliga när du hedras med utmärkelser och tacksamhet från våra försvarare; stressen blir meningsfullhet, eftersom du förstår varför du gör allt detta.

Som avslutning på ovanstående vill vi än en gång uttrycka tacksamhet till hela det estniska folket för det betydande bidrag som getts till vårt land. Till staden Hapsal, för att den gett oss möjligheter, och att ni tagit emot oss med öppna hjärtan – två hem, två hemländer, och till Aibolands museum för allt gott de gör för oss alla.

Men vi uttrycker också vår oändliga tacksamhet till våra försvarare av Ukraina. Ni är våra hjältar! Ni är våra hjältar. Ukraina kommer att segra! Vi ska göra vårt bästa tillsammans.

Ukraina – först och främst.

ÄRA TILL UKRAINA! ÄRA TILL HJÄLTARNA!

Au Ukrainale!

Darina Karban ja Aljona Jevtšenko

Aasta on möödas... Aasta kodust eemal. Aasta, mil muretsemise sinna jäänud sugulaste ja sõprade pärast. Aasta, mil valutasime südant meie poiste pärast, kes seisavad rindejoonel.

Ja kuidas möödus see aasta naiste ja laste jaoks, kes olid sunnitud sõja eest võõrale maale põgenema?

Igaühel meist on rääkida oma lugu: mõned olid okupeeritud alal, mõned põgenesid kuulide ja raketite eest, lootuses leida turvaline pääsetee sõjatsoonist välja. Kuid on ka neid, kes jäid igaveseks kodumaale...

Meie nimed on Aljona ja Darina ja me mõlemad oleme pärit kangelaslinnast Harkivist. Tutvusime siin ja saime sõpradeks, hakkasime läbi käima ja üheskoos ukrainlasi ühendama.

Käime koos teiste naistega Rannarootsi muuseumis varjevõrke kudumas, ilmselt päris algusest peale. Ma tahaksin seda muuseumi nimetada paljude jaoks teiseks koduks. Koguneme muuseumis pidulikel üritustel, tähistame sünnipäevi, tegutseme töötubades ja käime lihtsalt läbi, samas õpime eesti keelt.

Meil on väga hea meel, et linnalased on muuseumi omaks võtnud ja et muuseum on pälvinud kõrgeimaid autasusid, nagu Muuseumirot ja Läänemaa Vedur 2023. Meie omakorda kinkisime muuseumile heategevusfondi „Ukraina hing” poolt dekoratiivse kaevikuküünla.

Meie jaoks on kõrgeimaks autasuks võimalus kududa varjevõrke, sest need võivad päästa nii mõnegi inimese. Esimesed võrgud osutusid emotsionaalselt raskeks, iga kootud võrk meenutas meile lähedasi, kodu, meie riiki tulnud leina, mis tõi tihtipeale kõigile pisarad silma. Nüüd on võrke juba 70, mis vahelduvad igas värvipaletis ja aastaajas.

Tänu linnavalitsusele õnnestus meil asutada ka mittetulundusühing „Ukrainlased Haapsalus”. Siin saame tegeleda lastega: joonistada meie Kaitsjatele pilte, meisterdada ja sõbralikus seltskonnas koos käia. Paljud lapsed on näinud ja üle elanud oma elu mitte just parimaid päevi. Paljud on üles kasvanud valu ja kurvastuse saatel, tõmbunud enesesse ja muutunud ärevaks. Klubiline suhtlemine aitab neil lõõgastuda, omavahel lähedasemaks saada.

Meie jaoks on see aasta olnud täis ärevust, muret ja rahmelda-

mist. Kuid!!! Ärevus on muutunud rõõmuks iga vabastatud Ukraina linna üle; mured on muutunud meeldivaks, kui sulle saab osaks autasu ja meie Kaitsjate tänu; rahmeldamine on muutunud mõttekaks, sest mõistad, miks sa seda kõike teed.

Lõpetuseks tahaksin veel kord tänada kogu Eesti rahvast tohutu panuse eest, mida ta on meie riigi abistamiseks andnud. Haapsalu linna selle eest, et te näitasite võimalust olla oma südames – kaks kodukanti, kaks kodumaad. Rannarootsi muuseumit kõige hea eest, mida nad meie heaks teevad.

Meie igavene tänu kuulub aga meie Ukraina kaitsjatele. Teie olete meie kangelased!!! Teie olete meie kangelased. Ukraina võidab!!! Anname koos endast parima. Ukraina on üle kõige.

AU UKRAINALE! AU KANGELASTELE!!!

Kingitus Ukraina tüdrukutelt. Heategevusfondi „Ukraina hing” valmistatud kaevikuküünal.

Foto: Anu Raagmaa

Runös unika får

Eva Lorentz

Detaljer korrigerade av Riina Kaljulaid

Samtal med Riina Kaljulaid på Kardon-gården i början av augusti 2022.

I somras när jag som vanligt tillbringade en månad i vårt ärvda hus på Runö fick jag lära mig något verkligen intressant, nämligen att några av de får som betar på Runö är ättlingar till de får som min farmor klippte och sedan spann garn av deras ull.

På svensktiden fanns det ett tiotal får per familj. Ofta var det barnens uppgift att valla dem.

När runösvenskarna lämnade ön 1944 tvingades de lämna kvar det mesta av sina tillhörigheter. De lämnade också sina djur. Dessa togs omhand av de nyinflyttade, som var familjer från de närliggande öarna Kihnu (Kynö) och Saaremaa (Ösel). När det bildades kolchos på Runö var man tvungen att lämna ifrån sig alla djuren förutom fåren. De övriga djuren dog så småningom ut, men Runös ursprungliga fårras lever kvar.

Riina kom till Runö som lärare i skolan 1986 och fick bo i gården Bergs östra, som ligger i norra delen av byn. Numera heter gården Kardon. Hon gifte sig senare med Sulev Kaljulaid som är uppvuxen i Jonsgården. Hans farmors syster kom till Runö från Saaremaa (Ösel) 1944 och senare kom även hans farmor, pappa och mamma.

Nu lever fjärde generationen Kaljulaid på Runö, Riinas och Sulevs barn.

Fåren tillhör en lokal inhemsk ras ”Estonian native sheep”. Det finns bara ca 200 individer i hela Estland bestående av tre populationer, varav en finns på Runö. Det är Riinas familj som har 40 får.

År 2006 lät man analysera genprover i Finland, då blev det bevisat att runöfåren verkligen är av den ursprungliga rasen. År 2022 godkände jordbruks- och livsmedelsstyrelsen den estniska lantfårsrasen, med rasnamnet estniskt lantfår, EML (Eesti Maatõugu Lammas).

Då det finns en begränsad genbank byter man baggar med varandra för att undvika att beståndet ska drabbas av inavel. Det har sålts baggar från Runö till de andra besättningarna i 20 år.

”Estonian native sheep” är mindre än andra får. De har också ett annat utseende. De har ingen tjock ull i ansiktet och svansen är utan ull och kort. Deras svansar, som

har en triangulär form, mäter bara ca 20 cm i stället för 30–40 som är det vanliga. Djurens övriga päls är mycket lång och av hög kvalitet. Det finns två lager ull. Underpälsen är speciellt mjuk och är mycket värdefull.

Baserat på de genetiska studierna utförda på universitetet i Tartu år 2006 (där de finländska analyserna som gjordes samma år låg till grund) urskildes 4 huvudgrupper, som namngavs efter deras ursprung: Kihnu (Kynö), Saare (Ösel), Hiiu (Dagö) och Ruhnu (Runö).

Medan Hiiu-landsfår visade sig vara genetiskt relativt nära åländska landsfår och Saare-landsfår nära Gotland- och Gute-landsfår (som dock fortfarande bildar separata genetiska grupper), var Kihnu- och Ruhnu-landsfår genetiskt helt skilda från de andra.

Det finns bara en ren besättning med lantfår kvar på Ruhnu, på gården Kardon. Den utgör delvis den ursprungliga populationen. Av de 200 individer i avelspopulationen av den estniska landrasfåren är 40 Ruhnu-får.

I maj klipper man fåren. Ullen tas om hand och skickas till två olika spinnerier på fastlandet. Det ena vill ha ullen otvättad. Det andra spinneriet vill ha tvättad ull, och då tvättar Riinas dotter Maret ullen i kallt vatten från den grävda brunnen eller i regnvatten. Sedan får hon tillbaka garnhävvar, av vilka

strumpor, tröjor, västar och vantar stickas och även säljs.

Det finns åtta naturliga färger på ull. Från svart och grått till vitt, samt olika bruna och beigea färger.

Riinas döttrar färgar garn med växter från Runö. Färgerna är mycket varierande och vackra.

Ullens karaktär passar utmärkt till tovning och nålfiltning.

I stället för att avliva fåren för att tillverka en färffäll tovar man en matta som bas varefter man lägger på avklippt ull från ett helt får. Detta blöts, rullas hårt och valkas, så att den avklippta ullen fäster i den tovade mattan. Den kan göras stor, Riina visade mig en som ser ut som en riktig fårskinnsfäll, men som väger en bråkdel av en sådan. Den är ca 1 x 1,5 meter.

Rasen är väldigt tålig. Får-flocken sköter sig själv och går ute året runt. Vintertid kan de gå in i speciella fårhus där de utfordras med korn och havre.

Fåren är intelligenta, flocken håller ihop och håller vakt när lammen föds. Sedan gömmer sina nyfödda noga. De oskyddade lammen är för örnar och rävar ett attraktivt byte.

Nu finns det tre örnnästen på Runö. När det första paret etablerade sig var det en fantastisk nyhet.

Det har också kommit räv till ön. Samma sak där, räven var från början unik och barnen t.o.m. matade den. Numera är det så många rävfamiljer så att de ofta syns i byn. Det har inte frusit någon stabil is på flera år, så rävarna kan inte ta sig från ön.

Det finns också nyimporterade får på Runö, de båda raserna hålls strängt separerade. De nya fåren föds upp för köttproduktion och har inte lika fin ull.

Riinas får föds ju inte upp för köttets skull, men ibland slaktas ändå ett och annat djur. Köttet smakar gott, har annorlunda smak än "köttfåren" därför att de under de olika årstiderna livnar sig på ut-

budet av växter på betesmarkerna. De växer långsamt, vanliga lamm slaktas vid ett års ålder, dessa tidigast vid två år.

Fåren är viktiga för Runö, betar av landskapet så att utmarkerna inte helt växer igen. De är verkliga naturvårdare!

Jag har en fin bild på en man som är klädd i en *stripuvamsa*. Jag köpte garn av Riina, och nu försöker jag sticka en sådan tröja. Jag tänker mycket på min farmor och alla andra runökvinnor som var så arbetsamma. Förutom att de till stor del skötte gårdarna och lantbruket tillverkade de alla kläder till familjen. De var mycket skickliga med handarbete och hade alltid sin stickning med sig vart de än gick. Jag är inte lika duktig, så det blir ingen *rosovamsa*, en finare vit tröja som har upphöjt mönster och blå-vitt komplicerat mönster vid handlederna. Den finns beskriven i boken "Flitiga händer" av Ingeborg Pöhl-Andersen (Nordstedts tryckeri AB 1994).

Härliga färffällar
Foto: Riina Kaljulaid

Ruhnu ainulaadsed lambad

Eva Lorentz

Üksikasjad kohendanud Riina Kaljulaid

Vestlus Riina Kaljulaidiga Kardoni talus 2022. aasta augusti alguses.

Eelmisel suvel, kui veetsin tava-päraselt kuu aega Ruhnul meie päranduseks saadud majas, sain teada midagi päris huvitavat, nimelt seda, et osa Ruhnul karjatatavatest lammastest on nende lammaste järeltulijad, keda oli püganud ja kelle villast lõnga kedranud minu vanaema.

Rootslaste ajal oli igal perel oma kümme-kond lammast. Nende karjatamine oli enamasti laste ülesandeks.

Kui Ruhnu rootslased 1944. aastal saarelt lahkusid, olid nad sunnitud suurema osa oma varast maha jätma. Maha jäeti ka loomad. Nende eest hoolitsesid uusasukad, lähedal asuvalt Kihnult ja Saaremaalt tulnud pered. Kui Ruhnul loodi kolhoos, tuli ära anda kõik loomad peale lammaste. Teised loomad surid lõpuks välja, kuid Ruhnu vana lambatõug elab edasi.

Riina tuli Ruhnule kooliõpetajaks 1986. aastal ja asus elama Bergsi tallu küla põhjaosas. Praegu kannab talu Kardoni nime. Hiljem abiellus ta Jonsi talus üles kasvanud Sulevi Kaljulaidiga. Tema vanatädi tuli Ruhnule Saaremaalt 1944. aastal, hiljem tulid ka tema vanaema, isa ja ema. Praeguseks elab Ruhnul Kaljulaidide neljas põlvkond, Riina ja Sulevi lapsed.

Lambad kuuluvad kohalikkude Eesti maalamba tõugu. Kogu Eesti peale on neid kokku vaid umbes 200 ja need jagunevad kolme populatsiooni, millest üks asub Ruhnul. 40 lammast kuuluvad

Riina perele. 2006. aastal analüüsiti Soomes geeniproove ja siis selgus, et Ruhnu lambad on tõepoolest algtõugu. 2022. aastal kinnitas Eesti Põllumajandus- ja Toiduamet Eesti maalamba tõu, andes sellele tõutähise EML (Eesti Maatõugu Lammas). Kuna genofond on piiratud, vahetatakse jäärasid omavahel, et vältida populatsioonisisest suguluspaaritust. Ruhnu jäärasid on müüdnud teistele karjadele juba 20 aastat.

Eesti maalammastest on teistest lammastest väiksem. Nad erinevad ka väliselt. Näolt puudub vill, villata on ka lühike saba. Nende kolmnurga kujuliste sabade pikkus on tavapärase 30-40 cm asemel vaid umbes 20 cm. Muu karv on väga pikk ja kvaliteetne. Villa on kaks kihti. Eriti pehme ja väärtuslik on aluskarv.

2006. a. Tartu ülikoolis läbi viidud geeniuringute põhjal (mis tuginesid samal aastal Soomes tehtud analüüsidele), eristus neli

suuremat geneetilist rühma, mis nimetati lammaste päritolu järgi: kihnu, saare, hiiu ja ruhnu. Kui hiiu lambad osutusid geneetiliselt suhteliselt lähedasteks ahvenamaa lammaste ja saare lambad gotlandi ja gute maalammastega (moodustades küll endiselt omaette geneetilise rühma), siis kihnu ja ruhnu maalambad seisid geneetiliselt teistest täiesti eraldi.

Ruhnul on praeguseks alles vaid üks puhas maalambakari. See asub Kardoni talus ja kujutab endast osaliselt algpopulatsiooni. Eesti maatõugu lamba populatsiooni 200 isendist 40 on ruhnu lambad.

Lambaid pügatakse maikuus. Vill saadetakse kahte mandril asuvasse villavabrikusse. Üks tahab pesemata villa. Teine tahab pestud villa ja siis peseb Riina tütar Maret seda kaevu- või vihmavees. Seejärel saab ta tagasi lõngavihud, millest kootakse sokke, sukki, kampsuneid, veste ja kindaid ning lõnga saab ka maha müüa.

Villa on kaheksa naturaalselt värvi. Mustast ja hallist valgeni, samuti erinevaid pruune ja beežet toone.

Riina tütreid värvivad lõnga Ruhnu taimedega. Värvid on väga mitmekesised ja ilusad.

Vill sobib suurepäraselt viltimiseks ja nõelvilimiseks. Lambanahkse vaiba tegemiseks lammast ei tapeta, vaid vilditakse alusvaip, millele lisatakse ühelt tervelt lambalt pügatud vill. Vill uhutakse (leotatakse), vaalatakse tihedalt kokku ja vanutatakse, millega see

kinnitub alusvaiba külge. Vaiba saab teha suureks. Riina näitas mulle üht vaipa, mis näeb välja nagu päris lambanahkne vaip, kuid kaalub sellest vaid murdosa. Vaiba suurus on umbes 1 x 1,5 meetrit.

Tõug on väga vastupidav. Lambakari saab endaga ise hakkama ja on aastaringselt väljas. Talvel võivad nad minna eralistesse lambamajadesse, kus neid söödetakse odra ja kaeraga.

Lambad on intelligentsed, kari hoiab kokku ja peab tallede sündimisel vahti. Vastsündinud talleid varjatakse hoolikalt. Kaitsetud talled on kotkastele ja rebastele ahvatlev saak.

Praegu on Ruhnul kolm kotkapesa. Kui esimene paar end sisse seadis, oli see fantastiline uudis. Saarele on jõudnud ka rebased. Nendega oli samamoodi, rebane oli alguses ainulaadne ja lapsed isegi toitsid seda. Nüüdseks on rebaseperesid nii palju, et neid näeb külas sageli. Kindlat jääd pole aastaid tekkinud ja rebased saarelt välja ei pääse.

Ruhnul on ka värskelt sissetoodud lambaid, neid kahte tõugu hoiatakse rangelt lahus. Uued lambad on aretatud liha tootmiseks ja neil pole nii peent villa.

Riina lambaid ei kasvatata liha saamiseks, kuid vahel ikka tapetakse üks-kaks looma. Kuna lambad toituvad karjamaade taimestikust, on nende liha maitsev, teistsuguse maitsega kui „lihalammastel“. Nad kasvavad aeglaselt. Kui tavalised talled tapetakse üheaastaselt, siis need kõige varem kaheaastaselt.

Lambad on Ruhnul jaoks tähtsal kohal. Nad hoiavad maastiku puhtana, et lagedad alad päris kinni ei kasvaks. Nad on tõelised maastikuhooldajad!

Mul on kena pilt *stripuvamsa*'sse rietatud mehest. Lõnga ostsin Riina käest ja nüüd üritan sellist kampsunit kududa. Mõtlen tihti oma vanaemale ja kõigile teistele

Mees stripuvamsas

Mitmevärviline villane lõng

Foto: Riina Kaljulaid

Ruhnul naistele, kes olid nii töökad. Lisaks talude ja põllumajanduse eest hoolitsemisele valmistasid nad perele riideid. Nad olid näputöös väga osavad ja kandsid oma kudemistööd alati kaasas, kuhu iganes nad ka ei läinud. Mina nii osav ei ole, nii et *rosovamsa*'t, ilusat valget reljeefse muustriga kampsunit, mille varrukasuul on keeruline sini-valge muster, ma teha ei suuda. *Rosovamsa*'t kirjeldatakse Ingeborg Pöhl-Anderseni raamatus „Flitiga händer“ (Nordstedts tryckeri AB 1994).

*Lambakasvataja Riina Kaljulaid
Foto: Eva Lorentz*

Bönehuset vid Rickulån

Lennart Ekman

Svenskar, inklusive estlands-svenskar, har i sitt andliga liv i århundraden varit trofasta lutheraner, strävsamma och plikttrogna och med det dåliga samvetet ofta gnagande i själen. Syndare är vi ju alla, och Luther har hållit oss i hög grad medvetna om detta sorgliga faktum. Ett undantag från det genomlutheranska i Estlands svenskområden är resultatet av den förryskning som ägde rum under slutet av 1800-talet, då vissa medborgare på Lilla Rågö och på Ormsö lockades över till den rysk-ortodoxa tron. Vid slutet av 1800-talet inträffade dock även något annat inom den religiösa sfären, såväl i Norden som i stora delar av övriga Europa. Det som hände var ett slags religiös pånyttfödelse, som bland annat manifesterade sig som en protestaktion gentemot det traditionellt statskyrkliga.

Det nya var att det vi kallar frikyrkorörelsen eller väckelse-rörelsen successivt etablerade sig med en rad församlingar i städer och byar. 1918 är det år då esterna frigjorde sig från Tsarryssland och grundade den liberala demokratiska republiken Estland. I den nya, progressiva konstitutionen stipulerades att det skulle råda religionsfrihet i landet, och att ingen religion skulle inneha en officiellt erkänd särställning i form av statsreligion. Redan 1926 skildes kyrkan från staten. Denna religiösa frihet ledde bland annat till att det efter några år uppstod vad vi kallar frireligiösa väckelser i Estland, även i våra estlandssvenska bygder, där inte minst missionärer från Sverige kom att ha stort inflytande.

Bönemöten hölls först i hemmen, men senare uppfördes spe-

ciella byggnader som kallades bönehus eller kapell för frikyrkoförsamlingarna på många platser i såväl städer som på landsbygden. Här utövade metodister, baptister, pingstvännen, missionsförbundare, Frälsningsarmén m.fl. gudstjänster i former som ganska mycket avvek från dem som statskyrkan tillämpade. I frikyrkan var liturgin förenklad och starkt känslotyrd, salvelsefulla predikningar hölls, väckelsesånger sjöngs, och den personliga omvändelsen betonades kraftigt. Många av människorna i städer och på landsbygden togs med storm. Här fanns en spontan dramatik och frälsning som den stela statskyrkan hade svårt att leverera. För många, inte minst unga människor, kan bönemötena i dessa nya församlingar känslomässigt kanske liknas vid upplevelsena under de första rockkonserterna under 1950- och 60-talen. Här fanns entusiasm och extatisk känsla som rann över alla bräddar.

Förutom ett vitaliserat andligt liv ledde emellertid introduktionen av de frikyrkliga församlingarna ibland till sönderslitande stridigheter i lärofrågor mellan företrädare för statskyrkan och frikyrkan, men även till oenigheter inbördes mellan olika frikyrkliga församlingar, inte minst i dopfrågan. Familjemedlemmar, släktingar och gran- nar som tidigare varit bästa vänner kunde råka i luven på varandra. Detta gällde här i Sverige lika väl som i våra estlandssvenska bygder. För den läsare som innehar bokverket ”En bok om Estlands svenskar” kan jag rekommendera del 4 (SOVs förlag, 1992), där Viktor Aman beskriver den religiösa miljö som rådde i vår estlandssvenska hem-

bygd under några årtionden före och efter sekelskiftet 1800/1900. Som kuriosum kan nämnas att bygdeskalden Mats Ekman tog illa vid sig av dessa stridigheter mellan statskyrkan och frikyrkan, vilket han på olika sätt gett uttryck för i sin diktning. Själv tillhörde han den konservativa, statskyrkliga sidan. Många som gärna besökte de frikyrkliga bönemötena behöll dock en fot i statskyrkan, inte minst i samband med de stora kyrkliga högtiderna dop, konfirmation, giftermål och begravningar. Man plockade så att säga russin ur bägge kakorna.

Även om frikyrkliga idéströmningar började spira redan under 1900-talets början, och behov av lokaler för frikyrkliga sammankomster så småningom uppstod, var det dock under åren runt första världskriget av naturliga skäl svårt att ägna resurser åt byggande av nya bönehus, i såväl de estlandssvenska områdena liksom i övriga Estland. Efter kriget tog emellertid denna bygghälsa rejäl fart, enligt Viktor Aman i bland annat Roslep, Bergsby, Spithamn och Rickul by liksom i Klottorp och Pasklep, men även på många ställen i estlandssvenska kommuner utanför Rickul-Nucköområdet liksom i övriga Estland.

Bönehuset och pingstförsamlingen i Rickul

1924 bildades Fria Evangeliska församlingen i Rickul, vilken sannolikt var den först etablerade pingstförsamlingen i det självständiga demokratiska Estland. Några få frikyrkoförsamlingar hade dock skapats i Estland re-

dan under tsartiden. Exempelvis initierades Estlands första pingstförsamling i Narva år 1909 av finländaren Pekka Hakkarainen.

Den i Rickul grundade pingstförsamlingen hade även en avdelning på Ormsö. Under våren 1925 uppfördes så ett bönehus i Rickul. Bland alla de berättelser från Estlands svenskbygd som släktingar och vänner som flytt därifrån delgav mig som barn under sent 40-tal och tidigt 50-tal minns jag ännu min farmors, Elfrida Ekmans (född Thomsson), beskrivningar av *benhuse* i Rickul intill *Rickul-åe* (Rickulån) och den verksamhet som pingstkyrkan hade där. I min fantasi föreställde jag mig utseendet på *benhuse*, vilket dialektala beteckning jag, visserligen felaktigt, men likväl uppfattade som en aning makaber. Den läsare som kanske besökt exempelvis benhuset i Verdun förstår måhända vad jag menar.

Farmor och hennes unga vänner vandrade under 1920- och 30-talen med förväntan under ljumma sommarkvällar, och säkert även under ruggiga höstkvällar, kilometersträckorna från Söderby och Gambyn till *benhuse* vid *Rickul-åe* för att delta i gudstjänsterna där och lyssna till de karismatiska predikanterna Yngve Ölvingsson, Oscar Larsson, Mattias Nilsson och vad de nu hette och, inte minst, för att i medryckande väckelsesånger få utlopp för inneboende känslor

och stämningar. Nöjena i bygden var inte många, men bönemötena hörde definitivt till dessa. Församlingens predikanter, som från början kom framför allt från Sverige, representerade ju ”den stora världen” utanför den egna nejden, och gjorde säkert därför väckelsemötena extra fascinerande.

Vid flera av mina resor till hembygden efter Estlands frigörelse har jag svängt av från huvudvägen Derhamn-Linnamäe in på den gamla huvudvägen, dels för att inspektera Rickulån, som min pappa berättat spännande historier om hur det gick till när han fiskade där som barn (idag är det förbjudet), dels för att titta på bönehuset och tänka tillbaka på tiden före andra världskriget och på min farmor och hennes små, fattiga ”nöjen”. Figur 1 visar två förkrigsfoton av denna byggnad tagna från olika håll.

Men några år efter att dessa fotografier togs kom så kriget till de lantliga och fridfulla estlandssvenska bygderna med de förödande konsekvenser detta kom att få. Majoriteten av den estlandssvenska befolkningen flydde landet, och för de få kvarvarande blev det andliga livet hårt trängt. I figur 2 visar det övre ett fotot, från 1970, dvs. från sovjetisk tid, där det tydligt framgår att huset, inte minst taket, nu börjat förfalla, och att träluckor har spikats för fönstren. Nederst i figuren ser vi sedan ett färgfoto av huset från 1992, dvs. då Estland

nyss blivit självständigt. Utseendet kan här te sig lite överraskande. Uppenbarligen har en renovering utförts under den 22 år långa mellantiden då halmtaket bytts ut mot eternittak, fönsterluckorna tagits bort och nya fönster satts in, dock av ett annat utseende än ursprungsfönstren. Huset har också målats i en olivgrön färgnyans.

Enligt information som jag fått från bönehusets nuvarande ägare Raimo Kala och Anu Aasmaa-Kala utfördes denna renovering ”i grevens tid”, innan förfallet gått alltför långt, förvånande nog på initiativ av den estniska kompositören professor Eino Tamberg i slutet av 1970-talet eller möjligen i början av 1980-talet. Tamberg, vilken är känd för ett stort antal opera-, orkester- och kammarverk, och som tilldelades det statliga estniska kulturpriset år 1999, hade vid denna tid en relation med skådespelerskan Helle Pihlak, som då arbetade på Dramaten i Tallinn. Hela Dramateaterns dåvarande sällskap har enligt Anu Aasmaa-Kala bidragit till renoveringen av bönehuset i Rickul! Det var säkert en i hög grad livad period förmodar Anu, vilket har åskådliggjorts av de många drastiska historier som byborna berättat för henne och hennes familj. Den sol som målades på altärväggen, liksom måne och stjärnor i taket, lär ha tillkommit under denna period. Kan det här ha varit fråga om sublim men även

Figur 1. Rickul benhuse beläget i Norrby mellan gamla Derhamn-Linnamäevägen och Rickul-åe.

Det vänstra fotot med Maria Freiman stående framför bönehuset från SOV:s bildarkiv. Även det högra är hämtat från bildarkivet, och detta foto finns även i ”En bok om Estlands svenskar”, del 4.

smart och mer eller mindre hemlig konstnärlig dissidentverksamhet utövad i vår estlandssvenska bygd, eller vad ska vi tro? Att renovera gudstjänstlokaler lär knappast ha varit regimens främsta prioritering vid denna tid.

Figur 2. Övre fotot visar Rickuls bönehus som det såg ut 1970. Enligt dokumenterade uppgifter (av Jaanus Plaati) användes det under 1960–62 som lagerlokal för den lokala kolchosen. Det undre fotot från 1992 visar att bönehuset därefter har renoverats. Observera den gröna färgen.

Fotot överst från SOV:s bildarkiv, fotot underst taget av Göte Brunberg.

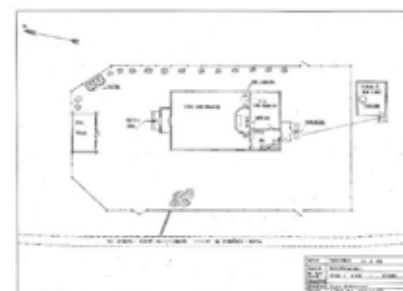
Det kan vara intressant att nämna att Helle Pihlak år 1992, då hennes skådespelarkarriär gick mot sitt slut, gifte sig med Estlands förste president efter sovjetockupationen, Lennart Meri. Under namnet Helle Meri blev denna kända och uppskattade skådespelerska således Estlands första dam.

Ungefär som i övre bilden i figur 2 har bönehuset därefter sett ut nästan fram till nutid med rester av ytterväggarnas grönaktiga färg av en nyans man ganska ofta ser på äldre hus i Estland. När vi sedan kommer så långt fram i tiden som till år 2008 avslöjar det övre fotot

i figur 3 att det mesta av den gröna färgen under de 16 åren sedan 1992 nästan helt flagnat och försvunnit. Underst i samma figur visas en ritning över fastigheten med hus, uthus och tomt såsom det var vid uppförandet.

Överraskande händelse

Ett par gånger under vistelse i hembygden har jag försökt kika in genom något av bönehusets fönster för att få en skymt av stora samlingssalen där den har legat i dunkel. Jag har också funderat på vem ägaren kunde vara, någon privatperson eller kanske kommunen? Och kommer bönehuset att få stå där och ännu en gång förfalla tills det är bortom räddning?

Figur 3. Överst bönehuset år 2008. Undre en planritning över bönehuset med uthus och tomt såsom det såg ut vid byggtillfället.

Foto: Göte Brunberg. Ritning från Rickul/Nuckö hembygdsförenings arkiv.

Men så, hör och häpna, vid en resa till hembygden i augusti 2021 visade det sig att en byggfirma påbörjat renovering av bönehuset! Vi i resesällskapet blev mycket

förvånade och vinkade till byggnadsarbetarna, men däremot ville vi inte störa dem med frågor i deras arbete. Annars hade det ju varit intressant att veta vem ägaren är, och om byggnaden ska göras om till bostadshus eller användas i annat syfte. De frågorna fick alltså vid det tillfället vänta, trots vår nyfikenhet.

Nästa resa inträffade i april 2022, under veckan efter påskhelgen. Med stor förväntan svängde vi åter ner till bönehuset och fann då att byggfirman nu tycktes mer eller mindre klar med sitt arbete. Efter en liten stund dök en ung kvinna med hund och en ung man upp, därefter två något äldre kvinnor. Sannolikt var kvinnorna mormor, mor och dotter. De kom gående från ett hus på andra sidan ån, mitt emot bönehuset (under svensktiden Åbacks Freimans fastighet). Efter det obligatoriska ”Tere!” fick kvinnorna syn på vårt lilla klistermärke med den estlandssvenska flaggan på bakluckan till vår bil, varvid den ena genast frågade: ”Kas te olete eestirootslased (är ni estlandssvenskar)?”. Vid vårt jakande svar övergick samspråket lyckosamt nog till engelska.

Det visade sig att denna familj relativt nyligen hade köpt bönehuset, som så länge stått tomt och övergivet, efter att man noga övervägt frågan. Eftersom vi i resesällskapet visade påtagligt intresse för byggnaden frågade den trevliga ägarinnan, vilkens namn redan presenterats ovan, Anu Aasmaa-Kala, om vi någonsin varit därinne. Vid vårt nekande svar frågade hon direkt om vi önskade titta in. Naturligtvis ville vi det.

Inne i stora församlingssalen luktade allt nymålat och fräscht. Innerväggar, golv och fönster var utbytta, se figur 4. Vår värdinna Anu påpekade att de fönster som monterats in under den sovjetiska

tiden nu var ersatta med fönster i originalutseende. Den stora öppna spisen var helt ny, uppförd där altaret tidigare fanns, och en brasa sprakade gemytligt. Vissa arbeten med innertaket liksom med utrymmen uppe på vinden återstod dock ännu att utföra.

Det var en märklig känsla att få insupa atmosfären i detta rum där min farmor deltog i bönemöten för nästan 100 år sedan, liksom att konstatera att denna byggnad som tidigare varit i ett stadium av långt framskridet förfall nu fått nytt liv. Vår värdinna trodde sig veta att de sista gudstjänsterna i bönehuset hade hållits alldeles i början av 1960-talet, dvs. ca 15 år in på den sovjetiska ockupationen, vilket kan låta lite förvånande, men sannolikt inte är omöjligt. Hon förklarade också att familjen faktiskt inte bestämt hur de skulle använda lokalen framöver, men att det hur som helst kändes viktigt att äga och bevara huset.

Figur 4. Det under 2021 och 2022 nyrenoverade bönehuset vid Rickulån, exteriört och interiört. Anu Aasmaa-Kala till höger i församlingssalen.

Foto: Mats Ekman

Bönehusets originalfärg

Ägarinnan var med rätta uppenbart glad över resultatet av renoveringen, liksom över att hon fick möjlighet att visa huset för människor som var intresserade av byggnaden och dess historia. Hon förklarade att familjen funderat mycket på vilken färg man skulle ha exteriört, eftersom man gärna ville ha den så lika originalfärgen som möjligt. I brist på säker information om detta fick man chansa lite, och man valde då den fina, ljus olivgröna färgen (för vissa ögon mer mot beige) i kombination med en mörkare grön färg (en del kan snarare tycka brun) i bl.a. knutar och runt fönstren som huset nu har, vilket påminner om resterna av den senaste utefärgen före renoveringen.

Jag förklarade vid besöket i bönehuset att jag kände till några svart-vita förkrigsfoton på fastigheten. Dem ville Anu mycket gärna ha kopior på, och jag lovade att återkomma om detta. Det visade sig lite senare att även ägarfamiljen förfogade över gamla fotografier på bönehuset, varför vi etablerade mejlkontakt och har därefter bytt foton och även intressanta äldre artiklar om bönehuset med varandra.

De bästa förkrigsfoton jag hittat är just dem som ses i figur 1 samt ytterligare något ur Rickul/Nuckös hembygdsförenings bildarkiv. Jag roade mig med att behandla dessa med appen "Colorize" som utifrån frekvenserna i de svart-vita nyanserna kan utföra en digital färgläggning av gamla fotografier, om än med viss grad av osäkerhet och inexakthet. Som synes i figur 5 anser datorprogrammet att bönehuset vid de olika fototillfällena var först rödmålat men senare, när den röda färgen börjat changera, blivit ommålat till grönt. På fotot från

1970 tycker man sig ana att den gröna färgen finns kvar, dock till stor del sliten och flagnad. Sedan har man alltså vid renoveringen som gjordes någon gång i slutet av 1970-talet eller något senare under ledning av Eino Tamberg åter målat huset i en grön färgnyans.

Figur 5. Resultat av datorfärgläggning av Rickuls bönehus vid olika tidpunkter med successivt minskad ålder på foton uppifrån. De tre översta fotografierna är från tiden före andra världskriget, det nedersta fotot från 1970.

Foton från SOV:s bildarkiv.

Vid fotoutbytet som ovan nämnts fick jag ytterligare några intressanta fotografier som bör delges läsaren. I figur 6 ser vi överst ett gammalt svart-vitt foto av bönehusets exteriör. Underst har fotot datorfärglagts. Den röda färgen indikerar (dvs. om datorn tolkat rätt) att huset ännu har sin ursprungliga röda färg, dvs. att fotografiet är från före kriget. Här finns dock enligt Anu Aasmaa-Kala en intresseväckande vittnesuppgift om att fotot skulle vara taget så sent som under 1950-talet. Om detta stämmer skulle den datorgenererade färgläggningen ovan, där bild tre uppifrån i figur 5 illustrerar att bönehuset redan före kriget målades grönt, vara falsk, dvs. färgläggningsappen har gjort en feltolkning. I så fall skulle således fastigheten haft kvar sin röda färg ända in på 50-talet och kanske ännu längre. Denna oväntade information gjorde att jag började ompröva min första teori om bönehusets färghistoria.

Figur 6. Överst (sannolikt) tidigt efterkrigsfoto av Rickuls bönehus. Nederst resultatet av datorfärgläggning av detta fotografi.

Foto: Det svart-vita fotot kommer från okänd estnisk tidskrift eller bok.

Datorfärgläggning Lennart Ekman.

Ny färgtolkning

Som ovan nämnts är det väl känt att det resultat som uppnås med digital kolorering av fotografier inte alltid blir hundra procentigt korrekt, utan datorprogrammet kan göra större eller mindre feltolkningar, inte minst mellan färgerna rött och grönt, bland annat beroende på det ursprungliga svart-vita fotografiets kvalitet. Därför vill man om möjligt få en verifikation av resultatet genom vittnesbörd från någon mänsklig iakttagare som har minnen av det objekt som det svart-vita fotot föreställer. Jag ställde därför frågan i ett mejl till Ethel Lagesten från Rickul by, född 1930 som Ethel Stenberg, om hon minns om bönehuset var rött eller grönt vid estlandssvenskarnas flykt. Ethel, som bott i Kanada i 72 år, svarade vänligen följande:

”Benhuse var mörkrött i färg när vi lämnade i augusti 1944. Jag har aldrig sett det i annan färg. Även om dom behövde måla om det så skulle dom aldrig använt grönt på ett hus. Det fanns två hus i Rickul som var målade i gult men inte grönt eller blått som i Sverige. Den röda färgen på benhuse var mörkt rött, inte som på hus ute på den svenska landsbygden. Jag tror inte att dom hade Falufärg i Estland.”

Ethel berättar också att hon gick i söndagsskola i Rickuls bönehus mellan 1934 och 1943, så hon måste betraktas som ett mycket trovärdigt vittne till hur bönehuset såg ut fram till estlandssvenskarnas flykt från landet.

Utifrån Ethels vittnesbörd bör vi rimligen dra slutsatsen att huset grönmålades först efter kriget och att datorfärgläggningen av de två nedre fotografierna i figur 5 blivit felaktiga. Ethels svar föranledde mig att försöka kvalitetsförbättra

de två övre ursprungliga svart-vita fotografierna i figur 5 genom att dämpa grynigheten och att därefter på nytt göra datorkoloreringar. I figur 7 kan vi se resultatet för det tredje fotot från uppifrån i figur 5. Bönehuset blev intressant nog nu rött, om än med några kvarvarande fläckar där programmet alltså tycker att det ska vara grönt, eller kanske snarare blågrönt!

Figur 7. Förnyad datakolorering av det näst översta foto i figur 5 efter kvalitetsförbättring av det ursprungliga svart-vita fotot av bönehuset.

Därmed anser jag att sannolikheten att bönehuset i Rickul var rött ända fram till kriget är mycket hög. Det verkar inte heller troligt att den ursprungliga röda färgen behövde förbättras fram till 1944, men den tycks ändå ha varit något sliten då svenskarna lämnade bygden.

Vid vilken tidpunkt huset sedan grönmålades efter kriget, och hur många gånger, kan vi dock diskutera. Kan det vara så att datorprogrammet har feltolkat färgen även i fotografiet från 1970? Efter försök till kvalitetsförbättring av även detta foto blev resultatet av förnyad datorkolorering det vi ser i figur 8.

Figur 8. Förnyad datorkoloretering av det nedre fotografiet i figur 5 efter kvalitetsförbättring av det ursprungliga svart-vita fotot.

Själv blir jag när jag nu betraktar fotot betydligt mer tvivlande på att bönehuset 1970 verkligen var grönt. Vad tycker läsaren? Skymtar man i inte stället gammal röd färg på väggarna? Om uppgiften att huset var rött så sent som på 1950-talet eller längre stämmer, vilket är troligt, kan väl en ommålning därefter till grönt knappast ha slitits ner så mycket fram till 1970 som i så fall framgår av dels fotot i figur 5, dels av fotot i figur 8? Är det inte i stället de allra sista resterna av den ursprungliga röda färgen från 1925 vi kan beskåda i figur 8? Och säger inte det i så fall något om de samhälleliga och, inte minst ekonomiska, förhållandena i hembygden efter ockupationen? Att underhålla gamla byggnader fanns det inte mycket resurser till.

Jag lutar därför nu åt att den första grönmålningen av bönehuset i Rickul var den som skedde under ledning av den berömde musikern Eino Tamberg runt 1980. Att denna renovering över huvud taget ägde rum var ju mycket betydelsefullt. Kanske huset kom att överleva just på grund av detta, så illa medfaret som det var innan dess. Att det gjordes under ledning av konstnären Tamberg tycker jag känns extra intressant, och man skulle gärna vilja veta lite mer om bakgrunden till att denna renovering kom att utföras.

Figur 9. Till vänster församlingssalen i Rickuls bönehus såsom den (sannolikt) ursprungligen såg ut. Till höger resultatet av datorfärgläggning av detta fotografi. Det svart-vita fotot är enligt Anu Aasmaa-Kala från Evald Küil, ”Meenutusi nelipühi ärkamisest Eestis” (Minnen från pingstsuppvaknandet i Estland).

Figur 10. Församlingssalen i Rickuls bönehus såsom den såg ut då nuvarande ägare påbörjade renovering 2021.

Foto: Anu Aasmaa-Kala.

Sammanfattningsvis tyder således det mesta på att bönehuset målats tre gånger, i mörkt rött vid uppförandet 1925, i olivgrönt vid Tamberg's renovering vid decennieskiftet 1970/80 och, slutligen, år 2021 i ljus olivgrön/beige färg vilket framgår av figur 4.

Figur 9 är ett interiörfotografi från församlingssalen från okänd tidpunkt. Eftersom församlinglivet upphörde i början på 1960-talet bör dock fotot vara taget allra senast vid den tidpunkten. Till vänster ses det ursprungliga fotot, till höger datorfärglagt.

Slutligen, i figur 10 kan vi studera hur samma sal såg ut då nuvarande ägare påbörjade renoveringen för under 2021.

Trots att den nuvarande fastighetsägaren inte lyckades välja rätt färg exteriört i förhållande till

originalfärgen, som var röd, har man ändå hamnat relativt nära den gröna färgnyans som bönehuset sannolikt haft under ungefär halva sin existens. Det färgval man gjort är enligt min mening utmärkt, och den varsamma renovering man utfört är en aktningvärd kulturell gärning värd all beundran.

Ägarfamiljen berättade även att man eventuellt kommer att fira 100 årsjubileet av bönehusets uppförande 2025, och att man då kanske håller det öppet för besökare. Måhända anordnar man vid detta tillfälle även någon typ av kollage i bönehusets vestibul som exponerar gamla fotografier och historiska artiklar som genom åren dokumenterat detta Guds anspråklösa, men nu ändå så fina hus, där det står intill Rickul-åes porlande vatten.

Palvemaja Riguldi jõe ääres

Lennart Ekman

Rootslased, sealhulgas rannarootslased on oma vaimses elus olnud sajandeid ustavad luterlased, edasipüüdlikud ja kohusetundlikud ning sageli hinge näriva musta südametunnistusega. Patustajad oleme me ju kõik, ja Luther on seda kurba tõsiasja meile ikka ja jälle meelde tuletanud. Rannarootsi alade paduluterluses on erandiks vene õigeusk, millesse XIX sajandi lõpus toimunud venestamise käigus meelitati osa Väike-Pakri ja Vormsi elanikke. Ent XIX sajandi lõpus leidis nii Põhjala kui suure osa muu Euroopa usuelus aset ka midagi muud. Toimus omamoodi usuline taassünd, mis avaldus muuhulgas protestiaktisioonina traditsioonilise riigikiriku vastu.

Uus oli vabakiriklik ehk meie keelepruugis äratusliikumine, mille käigus asutati linnades ja külades hulk uusi kogudusi. 1918 on aasta, mil eestlased vabanesisid Tsaari-Venemaa ülemvõimu alt ja löid liberaalse demokraatliku Eesti vabariigi. Uues, edumeelses põhi-seaduses sätestati usuvabadus, ning ametlikult tunnustatud eriseisundiga riigi usku ette ei nähtud. Juba 1926. aastal lahutati kirik riigist. See usuvabadus viis muuhulgas selleni, et mõne aasta pärast algas Eestis, sh. meie rannarootsi aladel vabakiriklik äratusliikumine, milles etendasid olulist osa ka Rootsist tulnud misjonärid.

Palvetunde peeti alguses kodudes. Hiljem rajati paljudes kohtades, nii linnas kui maal vabakogudustele eraldi hooned, mida kutsuti palvemajadeks või kabeliteks. Seal pidasid metodistid, baptistid, nelipühilased, Misjoniliidu liikmed,

Päästearmee jt. riigikirikus praktiseeritavast paljuski erinevaid jumalateenistusi. Vabakiriku liturgia oli lihtsustatud ja tugevalt emotsionaalne, peeti vagatsevaid jutlusi, lauldi äratuslaule ja rõhutati isiklikku meelearandust. Paljud linna- ja maainimesed olid toimuvalt lummatud. Siin oli spontaanset draamat ja lunastust, mida jäik riigikirik anda ei suutnud. Paljude, eriti noorte inimeste puhul võib neis uutes kogudustes toimunud palvetunde võrrelda 1950.-60. aastate esimestel rokikontsertidel saadud elamustega. Siin oli entusiasm ja ülevoolavat ekstaasi.

Vaimuelu ergastumise kõrval kaasnesid vabakiriklike koguduste tekkimisega mõnikord ka õpetuse pinnal tekkinud lõhestavad tülid riigi- ja vabakiriku esindajate vahel, samuti erimeelsused vabakiriklike koguduste endi seas, seda eriti ristimise küsimuses. Perekonnaliikmed, sugulased ja naabrid, kes olid varem olnud parimad sõbrad, võisid omavahel karvupidi kokku minna. See käis nii Rootsi kui ka meie rannarootsi alade kohta. Koguteose „Raamat Eestimaa rootslastest” omanikele soovitan lugeda selle IV osa (SOV kirjastus, 1992). Seal kirjeldab Viktor Aman meie rannarootsi alal XIX-XX sajandi vahetuse eelsetel ja järgsetel kümnenditel valitsenud usulist õhkkonda. Kurioosumina mainitagu, et kodukandilaulik Mats Ekman pani neid tülisid riigi- ja vabakiriku vahel vägagi pahaks, väljendades seda mitmel moel ka oma luuletustes. Tema ise kuulus konservatiivsesse, riigikiriklikku leeri. Paljud vabakiriklikel palve-

tundidel käijad jäid ühe jalaga siiski riigikirikusse, seda eriti seoses suurte kiriklike tähtpäevadega nagu ristimine, leeritamine, abielumine ja matused. Rosinaid nopiti niiöelda mõlemast saiaist.

Ehkki vabakiriklikud mõtetevoold hakkasid tärkama juba XX sajandi alguses ja ajapikku tekkis vajadus vabakiriklikeks kogunemisteks kasutatavate ruumide järele, oli uute palvemajade ehitamiseks ressurside leidmine Esimese maailmasõja aastatel nii rannarootsi aladel kui mujal Eestis loomulikel põhjustel raskendatud. Pärast sõda sai ehitustöö siiski hoo sisse, Viktor Amani sõnul muuhulgas Rooslepa, Tuksis, Spithamis ja Riguldi külas, samuti Suur-Nõmmkülas ja Paslepa, kuid ka paljudes rannarootsi valdade kohtades väljaspool Riguldit ja Noarootsit, samuti mujal Eestis.

Riguldi palvemaja ja nelipühi kogudus

1924. aastal loodi Riguldi Vaba Evangeeliumi Kogudus, mis oli tõenäoliselt esimene iseseisvas demokraatlikus Eestis asutatud nelipühi kogudus. Üksikuid vabakiriklike kogudusi oli Eestis loodud juba tsaariajal. Nii näiteks asutas soomlane Pekka Hakkarainen 1909. aastal Narvas Eesti esimese nelipühi koguduse.

Riguldis asutatud nelipühi kogudusel oli ka osakond Vormsil. 1925. aasta kevadel ehitati Riguldisse palvemaja. Mäletan rannarootsi alade kohta räägitud juttudest, mida olin sealt põge-

nenud sugulaste ja sõprade käest lapsena 1940. aastate lõpus ja 1950. aastate alguses kuulnud, oma vanaema Elfrida Ekmani (s. Thomsson) kirjeldusi Riguldi jõe ääres asunud *benhuse*'st (palvemaja kohalikus murdes. – *tlk.*) ja sealse nelipühi kiriku tegevusest. Pidasin *benhuse*'t oma fantaasias mõistagi ekslikult, kuid siiski veidi õövastavaks. Lugeja, kes on käinud näiteks Verduni luukambris, mõistab ilmselt, mida ma mõtlen. (Rii-girootsi keeles tähendab *benhus* luukambrit; Verduni kontekstis on see hoone, kus hoiti lahinguväljalt leitud tuhandeid sääreluid. – *tlk.*)

Vanaema ja tema noored sõbrannad jalutasid 1920.–30. aastatel sumedatel suveõhtutel, ja kindlasti ka kõledatel sügisõhtutel Söderbyst ja Vanakülüst ootusärevalt kilomeetrite kaugusele Riguldi jõe äärde *benhuse*'sse, et osaleda sealsetel jumalateenistustel ja kuulata karismaatilisi jutlustajaid Yngve Ölvingssoni, Oscar Larssoni, Mattias Nilssoni ja kes nad kõik olid, ning elada kütkestavate äratuslaulude saatel välja oma tundeid ja meeleolusid. Meelelahutust koha- peal eriti ei olnud, kuid kindlasti kuulusid nende hulka palvetunnid. Koguduse jutlustajad, kes tulid algusest peale eelkõige Rootsist, esindasid ju kuhugi kaugemale jäävat „suurt maailma”, muutes seeläbi äratuskoosolekud eriti võluvaks.

Olen mitmel korral pärast Eesti vabanemist kodukanti sõites keeranud Dirhami-Linnamäe peateelt vanale teele, et vaadata üle Riguldi jõgi, mille kohta oli minu isa rääkinud põnevaid lugusid, kuidas ta seal lapsena kala püüdis (praegu on see keelatud), ning vaadata ka palvemaja ja mõelda tagasi Teise maailmasõja eelsele ajale ning minu vanaemale ja tema väikestele süütutele „rõõmudele“. Illustratsioonil 1 näeme sellest hoonest

kaht sõjajärelset fotot, mis on tehtud eri suunast.

Mõni aasta pärast nende fotode tegemist jõudis idüllilistesse rannarootsi maakohtadesse laastavate tagajärgedega sõda. Enamik rannarootslasi põgenes Eestist ja väheste mahajäänute jaoks muutus vaimne elu väga rusuvaks. Illustratsiooni 2 vasakul poolel näeme üht 1970. aastast, st. Nõukogude ajast pärit fotot, millest nähtub, et maja, eriti katus on hakanud lagunema ja akende ette on löödud puust luugid. Paremal näeme värvilist fotot 1992. aastast, kui Eesti oli juba iseseisvunud. Välimus võib tunduda veidi üllatav. Vahepealsel 22 aasta pikkusel ajal on hoonet ilmselgelt renoveeritud, sest õlgkatus on vahetatud eterniitkatuse vastu, aknaluugid maha võetud ja paigaldatud uued, algsetest akendest erineva välimusega aknad. Maja on ka värvitud oliivrohelisteks.

Palvemaja praegustelt omanikelt Raimo Kalalt ja Anu Aasmaa-Kalalt saadud informatsiooni põhjal toimus renoveerimine viimasel hetkel, enne hoone pöördumatut lagunemist, 1970. aastate lõpus või 1980. aastate alguses, üllatav küll, kuid Eesti helilooja, professor Eino Tambergi algatusel. Tamberg, kes on tuntud suure hulga ooperi-, orkestri- ja kammermuusikateoste poolest ja kellele omistati 1999. aastal Eesti Vabariigi kultuuripreemia, oli sel ajal abielus Tallinna Draamateatris töötanud Helle Pihlakuga. Anu Aasmaa-Kalla sõnul osales Riguldi palvemaja renoveerimisel kogu Draamateatri tollane näitetrupp! See oli kindlasti ülimalt elav periood, oletab Anu, mida ilmestavad paljud drastilised lood, mida külarahvas on Hellest ja tema perekonnast rääkinud. Sel perioodil paistavad olevat tekkinud altariseinale maalitud päike ning laes olevad kuu ja tähed. Kas siinkohal pole tegemist meie rannarootsi alal viljeletud üleva, kuid ühtlasi nutika ja suuremal või vähemal määral varjatud kunstilise dissidentlusega? Jumalateenistuste ruumide renoveerimine sel ajal küll režiimi esimene prioriteet ei olnud.

Illustratsioon 1. Riguldi palvemaja Norrby külas vana Dirhami-Linnamäe tee ja Riguldi jõe vahel.

Vasakpoolsel fotol seisab palvemaja ees Maria Freiman (foto SOV arhiivist). Parempoolne pilt, mis on avaldatud ka „Raamatu Eesti-maa rootslastest“ IV osas, pärineb samuti SOV fotoarhiivist.

Illustratsioon 2. Üleval Riguldi palvemaja, nagu see nägi välja 1970. aastal. Dokumenteeritud teadete põhjal (Jaanus Plaat) kasutati seda 1960.–1962. aastal kohaliku kolhoosi laona. Alumiselt fotolt 1992. aastast näeme, et palvemaja on renoveeritud. Pöörake tähelepanu rohelisele värvile. Ülemine foto SOV arhiivist, alumise foto autor Göte Brunberg.

Huvitav on mainida, et 1992. aastal, oma näitlejakarjääri lõpus abiellus Helle Pihlak Eesti esimese okupatsioonijärgse presidendi Lennart Meriga. Nõnda sai sellest tuntud ja lugupeetud näitlejannast Helle Meri nime all Eesti esimene leedi.

Seejärel, nagu näha illustratsiooni 2 ülemisel pildil, on palvemaja välisseinad olnud peaaegu kaasajani rohekat tooni, mida näeb vanematel Eesti majadel üpris tihti. Liikudes ajas edasi aastasse 2008, näeme illustratsiooni 3 ülemiselt fotolt, et roheline värv on 16 aasta jooksul pärast 1992. aastat peaaegu täielikult kestendanud ja kadunud. Sama illustratsiooni alumisel pildil näeme kinnistu ehitusaegset joonist koos maja, kõrvalhoonetega ja krundiga.

Ootamatu sündmus

Olen mõnikord siinkandis viibides üritanud palvemaja aknast sisse piiluda, et saada aimu suurtest hämarast koosolekusaalist. Olen ka mõtisklenud, kes võiks olla selle omanik – mõni eraisik või äkki vald? Ja kas palvemaja jääbki sinna veelkord lagunema, kuniks on lootuselt hilja?

Illustratsioon 3. Üleval palvemaja 2008. All palvemaja, kõrvalhoonetega ja krundi ehitusaegne põhiplaan.

Foto: Göte Brunberg. Joonis Riguldi-Noarootsi kodukandiühingu arhiivist.

Kuid siis, üllatus-üllatus, selgus augustis 2021 sinnakanti toimunud reisiril, et üks ehitusfirma on asunud palvemaja renoveerima! Olime väga imestunud ja andsime ehitustöölisele käeviipega märku, kuid ei soovinud nende tegutsemist küsimustega segada. Oleks ju olnud huvitav teada, kellele hoone kuulub, ja kas see ehitatakse ümber elumajaks või leiab kasutust mõnel muul eesmärgil. Meie uudishimust hoolimata jäid need küsimused sel korral ootele.

Järgmine reis toimus 2022. aasta aprillis, lihavõttejärgsel nädalal. Keerasime ootusärevalt taas palvemaja poole ja nägime, et ehitusfirma on töid enam-vähem lõpetamas. Hetke pärast ilmusid välja noor naine koeraga ja üks noor mees, seejärel kaks veidi vanemat naist. Naiste näol oli tõenäoliselt tegemist vanaema, ema ja tütreaga. Nad tulid jalgsi teisel pool jõge, palvemaja vastas asuvast majast (rootslaste ajal Freimanite Åbacksa talu). Pärast kohustuslikku „Tere!“ märkasid naised meie auto tagaluugil asuvat väikest eestirootslaste lipuga kleebist, misjärel üks neist küsis eesti keeles kohe: „Kas te olete eestirootslased?“. Meie jaatava vastuse peale läks jutt sujuvalt üle inglise keelele.

Selgus, et see perekond oli pikka aega tühja ja mahajäetuna seisnud palvemaja pärast põhjaliku kaalutlemist ära ostnud. Kuna meie reisiseltskond avaldas hoone suhtes silmnähtavat huvi, küsis selle meeldiv omanik, kelle nime mainiti juba eespool, Anu Aasmaa-Kala, kas me oleme seal sees käinud. Meie eitava vastuse peale küsis ta kohe, kas me soovime sisse vaadata. Loomulikult soovisime.

Suures koguduse saalis lõhnas värske värvi järele. Siseseinad, põrand ja aknad olid välja vahetatud, vt. illustratsioon 4. Võõrustaja Anu osundas, et nõukogudeaegsete akende asemele pandi nüüd originaalse väljanägemisega aknad. Suur kamin oli täiesti uus, ehitatud endisele altari asukohale, ja selles praksus mõnusalt tuli. Oma järge ootasid veel mõned tööd vahelael, samuti põõningul asuvates ruumides.

Oli tähelepanuväärne tunne ahmida selle ruumi õhustikku, kus minu vanaema oli pea 100 aastat tagasi palvetunnis käinud, ja nentida, et see kaugele arenenud

lagunemisstaadiumis hoone on nüüd saanud uue elu. Meie võõrustaja väitis teadvat, et viimaseid jumalateenistusi peeti palvemajas veel 1960. aastate alguses, st. umbes 15 aastat pärast Nõukogude okupatsiooni algust, mis võib tunduda veidi üllatav, kuid siiski mitte võimatu. Ta selgitas ka, et perekond pole veel otsustanud, kuidas seda ruumi edaspidi kasutada, kuid igatahes tundus maja omamine ja säilitamine olevat tähtis.

Illustratsioon 4. 2021–2022 renoveeritud palvemaja välimus ja sisemus. Koguduse saalis paremal Anu Aasmaa-Kala.

Foto: Mats Ekman.

Palvemaja originaalvärv

Omanik oli renoveerimise tulemuse, samuti maja näitamise üle inimestele, kes olid hoonest ja selle ajaloost huvitatud, ilmselgelt õnnelik. Ta selgitas, et perekond oli palju arutanud, mis värvi seda väljastpoolt värvida. See pidi olema originaalvärvile võimalikult lähedane. Kindla informatsiooni puudumisel tuli veidi riskida, ja nii valiti kaunis, hele oliivroheline (mõnede silmis pigem beežipoolne) värv koos nurkades

ja praeguste akende ümber kasutatava tumedama rohelisega (osa peab seda pigem pruunikaks), mis meenutab renoveerimiseelset viimase välisvärvi jäänuseid.

Mainisin külaskäigu ajal, et mul on hoone kohta mõningaid sõjaeelseid mustvalgeid fotosid. Anu avaldas soovi nende koopiate järele ja ma lubasin selle teema juurde tagasi tulla. Hiljem selgus, et vanu fotosid palvemaja kohta oli ka omanikel, mistõttu asusime meilivahetusse ja oleme hiljem üksteisele saatnud palvemaja kohta fotosid ja huvitavaid vanemaid artikleid.

Parimad sõjaeelsed fotod, mille olen leidnud, on toodud illustratsioonil 1, ning Riguldi-Noarootsi kodukandiühingu fotoarhiivis leidub ühteist veel. Töötlesin neid oma lõbuks *Colorize* arvutiprogrammiga, mis suudab, olgugi et ebakindlalt ja -täpselt, vanu fotosid must-valgete toonide põhjal digitaalselt koloreerida. Nagu illustratsioonilt 5 näeme, arvab programm, et palvemaja on erinevatel fotodel värvitud algselt punaseks, ja värviti hiljem, kui punane värv oli pleekima hakanud, roheliseks. 1970. aasta fotol võiks aimata, et roheline värv on alles, ehkki suuresti kulunud ja kestendanud. Seejärel on renoveerimise käigus, mis teostati Eino Tambergi juhtimisel kunagi 1970. aastate lõpus või veidi hiljem, maja taas rohekaks värvitud.

Illustratsioon 5. Koloreeritud Riguldi palvemaja eri aegadel, fotode vanuse vähenedes ülevalt alla. Kolm ülemist fotot pärinevad Teise maailmasõja eelsest ajast, alumine foto 1970. aastast.

Kõik fotod SOV arhiivist.

Eespool mainitud fotosid vahe-tades jõudsid minuni veel mõned huvitavad ülesvõtted, mida peame lugejaga jagama. Illustratsioonil 6 näeme ülal üht vana mustvalget fotot palvemaja välimusest. All sama foto koloreerituna. Punane värv näitab (st. eeldusel, et arvuti on õigesti tõlgendanud), et maja algne punane värv on säilinud, st. et foto pärineb sõjaeelsest ajast. Siinkohal pärineb Anu Aasmaa-Kalalt huvitav teade, et foto olevat tehtud alles 1950. aastatel. Kui see vastab tõele, peaks arvuti genereeritud värvilahendus (vt. eespool, mille järgi illustratsioonil 5 ülevalt kol-

mas pilt näitab, et palvemaja värviti juba enne sõda roheliseks), olema eksitav. Sel juhul pidanuks hoone punane värv veel 1950. aastatel ja vahest hiljemgi alles olema. Selle ootamatu info alusel hakkasin oma esialgset teooriat palvemaja värvilo kohta ümber hindama.

Illustratsioon 6. Üleval (tõenäoliselt) varane sõjajärgne foto Riguldi palvemajast. All sama foto koloreeritud variant.

Mustvalge foto pärineb tundmatust Eesti ajakirjast või raamatust. Koloreerinud Lennart Ekman.

Uus värvitõlgendus

Nagu eespool mainitud, ei ole fotode digitaalse koloreerimise tulemused alati 100-protsendiliselt täpsed. Arvutiprogramm võib teha suuremaid või väiksemaid tõlgendusvigu, sh. punase ja rohelise värvi vahel, olenevalt ka must-valge originaalfoto kvaliteedist. Seetõttu püütakse tulemust kontrollida mõne inimese tunnistuse abil, kes mäletab must-valgel fotol kujutatavat objekti. Sestap küsisin Riguldi külast pärit Ethel Lagestenilt (s. 1930 Ethel Stenberg) meilitsi üle, kas tema mälu järgi oli palvemaja eestirootslaste põgenemise ajal punane või roheline. Ethel, kes on 72 aastat Kanadas elanud, vastas lahkelt järgmist:

„Augustis 1944, kui me lahkusime, oli palvemaja punast värvi. Ma pole seda kunagi teist värvi näinud. Isegi kui see tuli üle värvida, poleks nad ühel majal kunagi rohelist kasutanud. Riguldis oli kaks maja, mis olid värvitud kollaseks, kuid mitte roheliseks ega siniseks nagu Rootsisis. Palvemaja punane värv oli tumepunane, mitte nagu Rootsi maakohtades. Ei usu, et neil oleks Eestis rootsipunast värvi olnud.“

Ethel räägib ka seda, et käis 1934–1943 Riguldi palvemajas pühapäevakoolis. Nõnda tuleb teda pidada väga usaldusväärseks tunnistajaks palvemaja välimuse kohta kuni eestirootslaste lahkumiseni.

Etheli tunnistuste põhjal peame õigustatult järeldama, et maja värviti roheliseks alles pärast sõda ja et illustratsiooni 5 kahe alumise foto koloreerimistulemused on ekslikud. Etheli vastus ajendas mind illustratsiooni 5 asuva kahe ülemise must-valge originaalfoto kvaliteeti parendama, vähendades nende teralisust ja koloreerides fotod seejärel uuesti. Illustratsiooni 7 näeme illustratsiooni 5 ülevalt kolmanda foto koloreerimistulemust. Palvemaja muutus, huvitav küll, nüüd punaseks, ehkki mõne allesjäänud laiguga, kus programm peab seda endiselt roheliseks või pigem sinakasroheliseks!

Illustratsioon 7. Illustratsiooni 5 toodud ülevalt teine foto uuesti koloreerituna, pärast palvemaja originaalfoto kvaliteedi parandamist.

Seega arvan, et Riguldi palvemaja oli kuni sõjani suure tõenäosusega punane. Pole ka usutav, et algne punane värv vajas kuni 1944. aastani parandamist, kuid rootslaste lahkumise ajal paistab see siiski olevat veidi kulunud.

Millal pärast sõda hoone roheliseks värviti, ja kui mitu korda, selle üle võime siiski arutada. Äkki on arvutiprogramm valesti tõlgendanud ka 1970. aasta foto värvi? Pärast sellegi foto kvaliteedi parandamist näeme uuesti koloreeritud varianti illustratsiooni 8.

Illustratsioon 8. Illustratsiooni 5 toodud alumine foto uuesti koloreerituna, pärast must-valge originaalfoto kvaliteedi parandamist.

Nüüd fotot vaadates hakkas selles, et palvemaja 1970. aastal tõepoolest roheline oli, üha enam kahtlema. Mida arwab lugeja? Kas seintel ei paista hoopis vana punane värv? Juhul, kui andmed selle kohta, et maja oli veel 1950. aastatel või hiljem punast värvi, vastavad tõele (mis on usutav), siis kas võib uus roheline värvkate olla 1970. aastaks nii kulunud, nagu see paistab illustratsiooni 5 parempoolselt fotolt ja illustratsiooni 8 toodud fotol? Kas me ei näe illustratsiooni 8 hoopis algse, 1925. aasta punase värvi viimaseid riismeid? Ja kas sel juhul ei ütle see midagi kodukandi okupatsiooniaegsete ühiskondlike, eriti majanduslike olude kohta? Vanade hoonete hoolduseks palju ressursse ei olnud.

Seetõttu kaldun nüüd arvamale, et Riguldi palvemaja värviti tuntud muusiku Eino Tambergi juhtimisel roheliseks alles 1980. aasta paiku. Renoveerimine kui selline oli ju väga tähtis. Võib-olla jäi maja, nii räämas nagu see enne oli, just seetõttu alles. Renoveerimine kunstnik Tambergi juhtimisel tundub mulle eriti huvitav, ja selle tagamaadest tahaks küll rohkem kuulda.

Kokkuvõttes viitab enamik märke sellele, et palvemaja on värvitud kolm korda: ehitamise ajal 1925 tumepunaseks, Tambergi renoveerimise ajal 1970/80 oliiv-roheliseks ja lõpuks, 2021. aastal heleoliiv-roheliseks-beežiks, mis nähtub illustratsioonilt 4.

Illustratsioonil 9 näeme koguduse saali, pildistamisaeg teadmata. Kuna koguduse tegevus lakkas 1960. aastate alguses, peaks foto olema tehtud hiljem. Ja lõpetuseks näeme illustratsioonil 10 sama saali 2021. aastal, kui hoone praegune omanik renoveerimist alustas.

Ehkki hoone praegusel omanikul pole õnnestunud valida punasele originaalvärvile vastavat õiget välisvärvi, on palvemajal umbes poole selle eksisteerimisaja jooksul

Illustratsioon 9. Vasakul Riguldi palvemaja kogudusesaal (tõenäoliselt) algsel ilmel. Paremal sama foto koloreeritud variant. Mustvalge foto pärineb Anu Aasmaa-Kala sõnul Evald Kiili brošüürist „Meenu-tusi nelipühi ärkamisest Eestis”.

Illustratsioon 10. Riguldi palvemaja kogudusesaal 2021. aastal, kui hoone praegune omanik renoveerimist alustas.

Foto: Anu Aasmaa-Kala

kasutatud rohekas värvitoon siiski hästi ära tabatud. Tehtud värvivalik on minu arvates suurepärane ja hoolikalt teostatud renoveerimine kujutab endast austusväärset ja imetlust väärt kultuuritegu.

Omanike perekond rääkis samuti, et tõenäoliselt tähistatakse 2025. aastal palvemaja ehitamise 100. aastapäeva ja et siis avatakse

see külalistele. Võib-olla seatakse sel puhul palvemaja vestibüüli üles ka mingisugune kollaaž vanadest fotodest ja ajaloolistest artiklitest, mis on seda suliseva Riguldi jõe ääres seisvat tagasihoidlikku, kuid ometi nii kaunist Jumala koda aastate jooksul jäädvustanud.

Foto: Lennart Ekman

2022. aastal renoveeritud palvemaja

Foto: Inger Söderlund

Baltisk marknad och utställning av Aibotapeten

Ingegerd Lindström

Lördagen den 3 december var jag, tillsammans med min estniska kurs, på Sjöhistoriska museet i Stockholm för att titta på utställningen om flykten 1944 från Estland. Samma dag var det också en presentation av Aibotapetens två nya delar. Dessutom var det en baltisk julmarknad som jag tyckte skulle vara intressant.

När vi anlände till museet var det redan mycket folk där och mer skulle det bli. Det var så mycket folk att det nästan var omöjligt att gå runt och titta på utställningen, så

det blev inget av för min del. Däremot lyssnade jag på Kulturbrodöserna från Sverige, som berättade om de olika bilderna på Aibotapeten. Dessutom var Aibolands museums chef, Ülo Kalm, på plats för att berätta om den estniska delen av vepan. Det var mycket folk runt tapeten så intresset var stort.

Den baltiska marknaden var välbesökt, så välbesökt att jag avstod från att gå runt. Tydligt har pandemin glömts bort helt, för att hålla avstånd var det inte tal om. När vi gick ut för att äta på ett annat

museum (det var självklart alldeles fullt på Sjöhistoriska), var det till och med en lång kö för att komma in i Sjöhistoriska museet. Undrar om de haft så många besökare på en gång förut.

Nåja, utställningen pågår hela detta år också så det får bli en tur senare i vår. Men roligt att estlands-svenskarna uppmärksammas på detta sätt!

Balti jõuluturg ja Rannavaiba näitus

Ingegerd Lindström

Laupäeval, 3. detsembril olin koos oma eesti keele kursusega Stockholmis Meremuuseumis vaatamas 1944. aasta põgenemise näitust. Samal päeval esitleti ka kaht uut Rannavaiba osa. Lisaks toimus Balti jõuluturg, mis töötab tulla põnev.

Kui me muuseumisse jõudsime, oli seal juba palju rahvast ja külalisi tuli järjest juurde. Rahvast oli nii palju, et näitust vaadata ei õnnestunud ja sinnapaika see jäigi. Küll aga kuulasin Rootsi kultuuritikijaid, kes kõnelesid Rannavaibal kujutatud piltidest. Kohal oli ka Rannarootsi muuseumi direktor Ülo Kalm, kes rääkis vaiba Eestipoolsest osast. Vaiba ümber oli kogunenud palju rahvast ja huvi oli suur.

Balti turgu külastati elavalt, nii elavalt, et loobusin seal ringi vaatamast. Paistab, et pandemia on täiesti unustatud, sest mingist distantsi hoidmisest polnud juttugi. Teise muuseumisse sööma minnes (Meremuuseumis olid kõik kohad enesestmõistetavalt täis) nägime Meremuuseumi ukse taga looklevat pikka järjekorda. Huvitav, kas neil on ka varem nii palju külalisi ühekorraga olnud?

Olgu pealegi, näitus on üleval kogu aasta ja küll kevade poole jõuab vaadata. Tore siiski, et eestirootslasi sel moel märgatakse!

Många besökare på Sjöhistoriska museet i Stockholm. Stockholms meremuuseumi külastati elavalt.

Kön för att komma in på museet var lång.

Külastajate järjekord oli pikk.

Foto: Mats Bruce

Den unge Julius drömmar

Ena Siimberg

Estlandssvenskarnas kulturförvaltning har gett ut en bok skriven av Iris Haljand (född Sandvik) från byn Keibu (tidigare Moosi) om hennes pappa Julius äventyr på land och hav i sin ungdom.

Författaren till memoarboken, Julius Sandvik, inleder sitt manuskript med orden: ”Denna bok är från en sjöman-författare; den täcker sjömannens sätt att leva: deras vanliga jobb, kärlekar, bekymmer, förhoppningar och besvikelser”.

Hans resa till havs 1910 började så här: ”Så, en vacker dag i augusti, driven av begär och hopp, föll plötsligt en pojkes rädsla och oro i skuggan av ungdomens dårskap och ungdomens mod. Den dagen kom Joosep (så kallar sig Julius i boken) inte hem från fiskmarknaden; han följde sin ungdoms tankar, med endast faderns tillåtelse och moderns välsignelse.”

Medan han seglade på avlägsna hav skrev Julius många dikter. 25 av dem finns med i boken:

Håll i rodret, havets son

På Atlanten 1934

*Se dessa vågor i vita böljor,
snömolnen under himlen –
Döden vandrar i vågornas sköte
nedanför, diktens röster ovan.*

*Håll rodret, havets son, på vägen
till kaptenen på järnskeppet! För
att inte en enda själ ska gå under,
begravs vi vid Atlantens vatten.*

...

En gång när jag besökte mitt
hemland hände något som blev
följande dikt:

*Långt borta i skuggan av en stor
skog finns en bondgård, ägaren till
skogsgården har en blåögd dotter.*

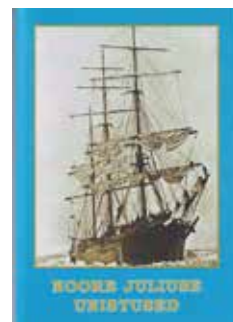
*Jag gick av misstag mot skogen
en gång. En liten flicka kom
fram och tittade mig i ögonen.*

*Blicken fyllde mig – den visade
mig vad jag inte sett tidigare.
Med en blick erövrade du mig
– hjärta, nu är jag din slav!*

.....

Läs vidare själv.

Boken är på estniska. Den kan köpas genom att ringa tel. +372 50 63 497, Elna, eller genom att skriva till elna@hiskas.ee. Där kan du också få andra berättelser om Vip-palsvenskar.

Julius Sandvik

Foton: Iris Haljand

Julius föräldrar Toomas
och Kadrina Sandvik

Noore Juliuse unistused

Ena Siimberg

Eestirootslaste Kultuuriomavalit-
sus on välja andnud Keibu (endisest
Moosi) külast pärit Iris Haljandi
(sündinud Sandvik) raamatu oma
isa Juliuse noorpõlves kirja pan-
dud seiklustest maal ja merel.

Mälestuste autor Julius Sandvik
alustab oma käsikirja sõnadega:
„See raamat on madrus-kirjani-
kult; see hõlmab madruste elulaadi:
nende tavalisi töid, armastusi, mu-
resi, lootusi ja pettumusi.” (Autori
kirjaviis 20. sajandi algusest).

Tema meretee aastal 1910 algas
nii: „Niisiis, ühel ilusal augustikuu
päeval, aetud ihast ja lootusest jähi
poisikese hirm ja mure nooruse
rumaluse ja nooruse julguse var-
ju. Sel päeval Joosep (nii nimetab
Julius end raamatus) kalaturult ei
pöördunud koju; ta ajus oma noo-
ruse mõtete jälgedesse, kaasas vaid
isalt luba ja emalt õnnistus.“

Kaugetel meredel rännates kir-
jutas Julius palju luuletusi. Neist 25
sisalduvad raamatus:

Hoia tüüri, meri poega

Atlandil 1934

*Näe neid laineid
valges mähkmeis,
lume pilveid taeva all –
Surm all hulgub lainterüppes,
luule hääl edelal.*

*Hoia tüüri meri poega,
rauda laeva juhi teel!
Et ei hukuks ühtki hinge,
mataks meid Atlandi veed.*

...

Kord kodumaal käies juhtus mi-
dagi, millest sai järgmine luuletus:

*Kaugel suure metsa varjul
on üks talumajake,
metsa talu peremehel
sini silmi tütreke.*

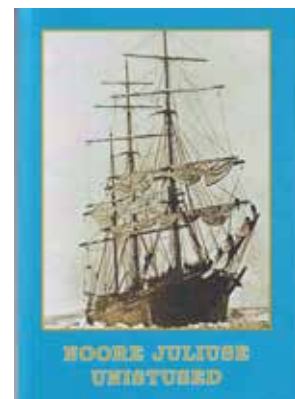
*Juhtusin kord kogemata
metsa poole minema.
Tuli vastu tütrekene
waatis minu silmisse.*

*Pilk mind täitis – mulle näitis,
mis ei enne näinud oln' d.
Ühe waatega mind wõitis –
süda, nüüd ma orjan sind!*

.....

Edasi lugege juba ise.

Raamat on eestikeelne.
Seda saab osta, helistades tel.
50 63 497 (Elna) või kirjutades
elna@hiskas.ee. Sealt saab ka teisi
Vihterpalu rootslaste lugusid.

*Juliuse pulmakamber isatalu
juurdeehitusena.*

Foto: Iris Haljand

Minnen från en sovjetisk barndom

Erika Viikholm

Mina minnen från sovjettiden är främst från min barndom på sextioalet. Den här tiden präglades av alla typer av livsmedelsbrist. Det var brist på vetemjöl. Det fanns alltid rågbröd och mörkt, grovt bröd, tillgängligt. Jag var ungefär sex år gammal. Vi hade en gammaldags kaffekvarn hemma. En sådan som kan vevas runt för hand och som har lådor där det som ska malas samlades i. Min uppgift blev att mala makaroner till finmjöl (*mjöl man gör sås av. - Red anm.*). Så jag satt på en liten bänk i köket och jobbade. En gång hängde vi, tillsammans med andra barn vi kände, framför butiken för att få tiden att gå. Då tog de främmande kvinnorna oss i handen och tog med oss in för att stå i kön med dem i butiken. Det var nämligen

så att varje familjemedlem fick endast ett kilo mjöl. Jag minns inte vilket knep de hade för att lyckas med det. Tydligt kände säljaren inte till de lokala familjerna.

Redan på 70-talet var det stor brist på all slags livsmedel. Det rådde också brist på andra varor. "Under disken" gick de bästa varorna till försäljarens bekanta.

Julen firades lugnt hemma. På den tiden var julen oftast arbetsdagar. Men till kvällen förbereddes ett festligare bord och man prydde en julgran. Blodkorvar såldes inte förrän till nyår. Man fick inte tala om julen offentligt. Dessa helgdagar ersattes av nyårsafton.

Det värsta var all den röda ideologi som tvingades på oss. Men tidens kulturkretsar försökte

undvika det som kom österifrån så mycket som möjligt. Vi gjorde många covers, dvs. omarbetningar på låtar från väst. Det var sångtävlingar uppkallade efter kompositören Arne Oit och musikprogramserien "Horoskoop" på estnisk TV.

Nästan ingenting hördes officiellt om estlandssvenskarna vid den tiden. Hemma berättade mina föräldrar om våra rötter. Jag växte upp med vetskapen om dessa och jag är stolt över mina rötter. Vi är som träd – rötterna är det som ger oss styrka och håller oss upprätt.

Rötter

Ingegerd Lindström

Att hålla fast vid sina rötter är en viktig aspekt av personlig identitet och kan ge en känsla av tillhörighet och koppling till sitt arv och sin kulturella bakgrund. Det kan också tjäna som en källa till styrka och inspiration, hjälpa dig att förbli jordad och sann mot dig själv.

För många människor är deras rötter en integrerad del av deras identitet och spelar en viktig roll i att forma deras värderingar, övertygelser och världsbild. Genom att omfamna och fira dina rötter kan du få en djupare förståelse för vem du är och var du kommer ifrån. Detta kan hjälpa dig att känna

dig närmare ditt samhälle och till andra som delar liknande kulturell bakgrund.

Att hålla fast vid dina rötter kan också ge en känsla av tillhörighet och anknytning till din familj och dina förfäder. Det kan vara ett sätt att hedra traditionerna och arvet från dem som kom före dig och att föra vidare viktiga kulturella traditioner till kommande generationer.

I en värld som ständigt förändras och ofta är oförutsägbar, kan det vara tröstande och lugnande att ha en stark koppling till sina rötter. Det kan ge en känsla av stabilitet och hjälpa till att navigera i livets

utmaningar med en känsla av syfte och riktning.

Sammantaget är att hålla fast vid sina rötter ett viktigt sätt att omfamna sitt kulturarv och att hålla kontakten med de människor, platser och traditioner som har format din identitet.

Ge dina barn och barnbarn, gåvan att få vetskap om sina rötter och introducera dem till ditt estlandssvenska arv. Berätta om din barndom och dina förfäder innan det är för sent!

Mälestusi nõukogudeaegsest lapsepõlvest

Erika Viikholm

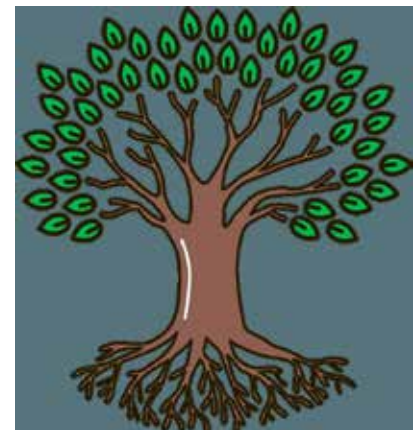
Minu nõukogude ajast pärit mälestused on põhiliselt kuuekümnendate lapsepõlvest. Seda aega iseloomustavad igasugused toiduainete kriisid. Nisujahust oli puudus. Saadaval oli rukkileib ja tume sepik. Olin umbes kuueaastane. Meil oli kodus vanaaegne kohviveski. Niisugune käsitsi ringiaetav ja sahtlitega, millesse kogunes jahvatatav saadus. Minu ülesandeks sai makaronidest sous-tijahu jahvatamine. Niisiis istusin köögis väikese pingikese peal ja töötasin. Kord kogunesime koos teiste tuttavate lastega poe ette ja turnisime seasel trepil. Siis võtsid võõrad tädid meid käekõrvale ning viisid poesappa endaga kaasa seisma. Asi oli nimelt selles, et iga pereliikme kohta anti üks kilogramm jahu. Ei mäleta, kuidas see nõks neil õnnestus. Vahest müüja ei tundnud kohalikke peresid.

70-ndatel tekkis juba suurem puudus igasugustest toiduainetest. Puudus oli ka muudest kaupadest. Leti alt läks kõik parem müüja tuttavatele.

Jõulusid peeti kodus vaikselt. Sellel ajal olid tavaliselt tööpäevad. Ent õhtuks tehti ikka pidulikud laud ning ehiti kuusk. Verivorste enne aastavahetust müügile ei toodud. Avalikult ei tohtinud jõuludest rääkida. Neid pühi asendas aastavahetus.

Kõige suurem oli kogu see punane ideoloogia, mida meile peale suruti. Ent siiski püüdsid toonased kultuuriringkonnad võimalikult vältida idast tulevat. Palju tehti meil läänest pärit laulude kaverid ehk uustöötusi. Toimusid Arne Oidi nimelised lauluvõistlused ja Eesti televisioonis muusikasaatesari „Horoskoop”.

Eestirootslastest ei kuulnud sellel ajal ametlikult praktiliselt midagi. Kodus vanemad rääkisid mulle meie juurtest. Olen üles kasvanud selle teadmisega ning olen uhke oma juurte üle. Me oleme nagu puud – juured on need, mis annavad jõudu ning hoiavad püsti.

Juured

Ingegerd Lindström

Oma juurtest kinnihoidmine on isikliku identiteedi tähtis osa, mis tekitab ühtekuuluvustunde ja sideme oma pärandi ja kultuuritaustaga. See annab ka jõudu ja inspiratsiooni, aitab jääda maa peale ja ausaks iseenese vastu.

Paljude inimeste jaoks on juured nende identiteedi lahutamatu osa ja juurteil on oluline roll väärtushinnangute, veendumuste ja maailmapildi kujunemisel. Oma juuri hoides ja austades mõistad sügavamalt, kes sa oled ja kust tuled. See aitab sul oma kogukonda ja

teisi samasuguse kultuuritaustaga inimesi paremini mõista.

Oma juurte juurde jäämine tagab ka ühtekuuluvustunde ja seotuse oma pere ja esivanematega. See on üks viis austada esivanemate traditsioone ja pärandit ning kanda olulisi kultuuritraditsioone edasi tulevastele põlvedele.

Pidevalt muutuv ja tihti ettearvamatus maailmas pakub tugev side oma juurtega lohutust ja rahu. See annab kindlustunde ning aitab sihti ja suunda tunnetades toime tulla elu raskustega.

Kokkuvõttes on oma juurtest kinnihoidmine tähtis moodus oma kultuuripärandi hoidmiseks ja sideme säilitamiseks identiteeti kujundanud inimeste, kohtade ja traditsioonidega.

Kingi oma lastele ja lastelastele teadmine oma juurtest ja juhata nad rannarootsi pärandi juurde. Jutusta oma lapsepõlvest ja esivanematest, enne kui on hilja!

Två Roslepsbor invalda i Hall of Fame

Rooslepa mehed Kuulsuste Hallis

Ingegerd Lindström

Den 29 maj 2022 blev Edvin Vesterby, Roslep, invald som nummer 17 i Djurgårdens Hall of Fame. Edvin var en mycket duktig brottare och blev speciellt duktig i grekisk-romersk stil. Han tävlade i både OS och VM. Hans största framgång var i OS i Melbourne 1956 där han knep silvret. I OS i Helsingfors och OS i Rom blev han fyra. Han har också 16 SM-guld! Imponerande! Vi gratulerar i efterhand till den fina utmärkelsen!

Edvin Vesterby

Vt. <https://www.youtube.com/watch?v=NH25oo0ekwg>

29. mail 2022 valiti Rooslepast pärit Edvin Vesterby 17. isikuna Rootsi spordi Kuulsuste Halli. Edvin oli edukas maadleja, seda eriti kreeka-rooma stiilis. Ta on osalenud nii olümpiamängudel kui maailmameistrivõistlustel. Tema suurim saavutus oli 1956. aastal Melbourne'i olümpiamängudel nopitud hõbemedal. Helsingi ja Rooma olümpiamängudel saavutas ta neljanda koha. Tal on võitnud ka 16 Rootsi meistrivõistluste kuldmedalit! Muljetavaldav! Õnnitleme tagantjärele kauni tunnustuse puhul!

”Estnisk flykting invald i Hall of Fame”

Så är rubriken på ett pressmeddelande från Svenska Volleybollförbundet. Den estnische flyktingen är ingen annan än vår förenings första ordförande, Einar Hamberg, också han från Roslep. Einar brann för volleyboll och var förbundets första ordförande där också. Han tog med sig sporten från Estland när han flydde till Sverige och introducerade den här. Han var en riktig eldsjäl.

Volleybollförbundet lanserade sin Hall of Fame vid sitt 60-årsjubileum 2021, men på grund av pandemin kunde man inte samla de invalda förrän nu. Einar blev invald som nummer 1 men kunde tyvärr inte närvara vid banketten man höll för de invalda. Han närvarade med en videohälsning står det i pressmeddelandet.

Einar Hamberg

Vt. <https://www.youtube.com/watch?v=G7rCUUGWprU>

„Eesti põgenik valitud Kuulsuste Halli”

Nii kõlab Rootsi Võrkpalliliidu pressiteate pealkiri. Eesti põgenik pole ei keegi muu kui meie ühingu esimene esimees, samuti Rooslepast pärit Einar Hamberg. Võrkpall oli Einari kirk, ja Einar oli ka võrkpalliliidu esimene esimees. Rootsi põgenedes tõi ta selle spordiala Eestist kaasa. Ta oli tõeline tulihing.

Võrkpalliliidu Kuulsuste Hall kuulutati välja liidu 60. aastapäeval 2021. Pandeemia tingimustes polnud valitute kokkusaamist paraku võimalik korraldada. Einar valiti Kuulsuste Halli number 1 all, kuid ei saanud valitute auks korraldatud banketil kahjuks osaleda. Nagu pressiteates öeldud, osales ta selles videotervituse kaudu.

Till minne

Einar Hamberg, en god vän och bidragsgivare till Aibolands museum, har gått bort.

När gränserna öppnades och estlandssvenskar fick möjlighet att besöka sitt hemland igen var Einar en av de första jag träffade.

Med åren blev våra kontakter tätare och efter att han blivit vald till ordförande i Rickul/Nuckö Hembygdsförening blev vårt samarbete under många år att ge råd och bistå estlandssvenskar med att lösa frågor relaterade till mark- och fastighetsreformen som startade i Estland.

De första åren i det nyligen självständiga Estland var mycket svåra och komplicerade. Under Einars ledning fick Hapsals sjukhus stöd med två ambulanser.

Aibolands museum grundades 1992 och uppbyggandet av museet startade från noll. Efter att ha förvärvat marken och byggnaden till Sadama 32 till museet och renoverat den till museibygnad med hjälp av många givmilda människor stod det klart att byggnaden skulle förbli för liten för museets framtida utveckling.

Sadama 31-byggnaden tvärs över vägen var en lämplig plats för museet att expandera. Utan att tänka vidare bestämde sig Einar för att köpa huset av Hapsal stad och skänka det till museet. Idag är byggnaden vackert renoverad och inrymmer ett rikt vetenskapligt bibliotek och ett rum där museets

föremål förvaras, ett mötesrum och arbetsrum för museets anställda.

Hapsals stadsarkitekt Tõnis Padu uppmärksammade oss på det gamla fiskrökeriet som stod i decennier på gården till huset i slutet av Sadamagatan, där familjen före andra världskriget rökte fisk åt stadsborna. Skulle museet vara intresserad av att ge rökeriet ett nytt liv, renovera det och fortsätta traditionen med det gamla maritima kulturarvet?

Ett litet museum som Aibolands museum har inte ekonomiska möjligheter att genomföra större projekt. När jag visade Einar det gamla fiskrökeriet och presenterade

fiskrökeriet, på samma sätt som deras förfäder.

Åren gick och museets större föremål hade varit tätt packade i nätbod i årtal så att besökarna inte kunde se dem.

På agendan stod bland annat uppförandet av en ny byggnad, Gårdshuset, där det skulle finnas en utställningslokal, ett grovkök och ett garage för museets minibus. Än en gång var Einar en av de stora bidragsgivarna som hjälpte till att finansiera byggandet. 2019 invigdes Gårdshuset ceremoniellt av Sveriges ambassadör Mikael Eriksson och borgmästare Urmas Sukles.

Varje år när Einar besökte Hapsal och museet var han alltid intresserad av museets framsteg och deltog i vår verksamhet.

Tyvärr har det de senaste åren inte varit möjligt för honom att besöka Hapsal längre, och våra möten blev mindre frekventa. Trots detta var våra telefonsamtal långa och han var alltid mycket intresserad av museets framsteg.

Tusen tack till dig, min gode vän Einar, för allt du gjort för estlandssvenskarna och Aibolands museum under decennierna!

Lycka till på de himmelska stigar, vi kommer alltid att minnas dig med stor tacksamhet!

Ülo med museifamiljen och torsdagstanterna.

Ülo Kalm tillsammans med Einar Hamberg framför Hambergs hus vid Aibolands museum.

Foto: Rainer Åkerblom

planen för museet gick Einar genast med på att bidra och ekonomiskt stödja renoveringen av fiskrökeriet. Det hände sommaren 2010 och redan till hösten renoverades fiskrökeriet på sin nya plats på museets innergård och fortsättningen av den gamla traditionen på en ny plats började. Varje år anordnar museet dagar med rökt fisk och erbjuder stadsborna rökt fisk från det gamla

Jubilarer juni 2023–december 2023

Juubilarid juuni 2023–detsember 2023

95

Aline Storholm 16 juli 2023

Leelo Andrén 23 juli 2023

90

Ingrid Karlsson 6 november 2023

Anders Wahlberg 17 november 2023

85

Bo Erik Nyman 30 juli 2023

Tiina Vahi 19 december 2023

80

Lars Widgren 3 oktober 2023

Marita-Susanne Jöessar 10 oktober 2023

Karl-Axel Adelman 30 oktober 2023

Mati Nappus 1 december 2023

Lea-Renate Saar 9 december 2023

75

Helve Arula 25 juli 2023

Juhan Bernadt 23 september 2023

Voldemar Vohlbrück 15 oktober 2023

70

Arvo Leinus 21 juli 2023

Ene Nordström 27 juli 2023

Ylva Birgitta Mård 2 augusti 2023

Birgitta Söderberg 1 september 2023

Ann Warma Laas 3 oktober 2023

65

Monika Nuka 19 september 2023

60

Ene Rand 21 oktober 2023

Ando Brandt 22 december 2023

Lk. 3 järg.

traditsiooni jätkamine uues kohas. Igal aastal korraldab muuseum suitsukala päevi ja pakub linnarahvale esivanemate kombel vanas kalasuitsumajakeses suitsutatud kala.

Aastad läksid ja muuseumi suuremad esemed olid asunud aastaid tihedalt võrgukuuri paigutatuna, nii et külastajad neid näha ei saanud.

Päevakorda tuli uue maja, Rannaaida ehitamine, kus oleks ruumi näituse jaoks, majandusruum ja garaaz muuseumi minibussile. Taas oli Einar üks suurtoetajatest, kes aitas Rannaaida ehitamist rahastada. Rannaait avati pidulikult 2019. aastal Rootsi suursaadik Mikael Erikssoni ja linnapea Urmas Suklese osavõtul.

Igal aastal, kui Einar Haapsalut ja muuseumi külastas, tundis ta ala-

ti huvi muuseumi käekäigu vastu ja elas kaasa meie tegemistele.

Kahjuks ei võimaldanud kõrge iga viimastel aastatel enam Haapsalut külastada ja meie kohtumised jäid harvemaks. Vaatamata sellele olid meie telefonivestlused pikad ja ta huvi muuseumi käekäigu vastu alati suur.

Tuhandest tänu Sulle, hea sõber Einar, kõige eest, mida Sa aastakümnete jooksul eestirootslaste ja Rannarootsi muuseumi heaks tegid!

Head teed Sulle taevastel radadel, jääme Sind alatiseks suure tänutundega mäletama!

Ülo koos muuseumipere ja neljapäevamemmedega

Ülo Kalm koos Einar Hambergiga 1993

Returadress i Sverige:

Svenska Odlingens Vänner, SOV
Wallingatan 32-34 5tr
111 24 Stockholm

Tagastusaadress Eestis:

Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus
Rannarootsi muuseum, Sadama 31/32
90502 Haapsalu

S:t Mikaelsskyrkan

Rüütli 9

10130 Tallinn

Gudstjänst varje söndag som vanligt

Jumalateenistus igal pühapäeval

Kvällsmässa varje onsdag klockan 18.00

Eestikeelne jumalateenistus igal kolmapäeval
kl. 18.00

20/5 Vårmarknad till förmån för Gammalsvenskby i Ukraina

3-4/5 Söndagsskoleläger på Nargö

19-22/6 Stadsläger för söndagsskolebarnen

24/6 Kyrkodag på Lilla Rågö

25/6 Gudstjänst och sångfest på Nargö

16/7 Kyrkogårdsgudstjänst på Nargö

20/5 Kevadlaat Gammalsvenskby toetuseks

3-4/5 Pühapäevakooli laager Naissaarel

19-22/6 Linnalaager pühapäevakooli lastele

24/6 Väike-Pakri kirikupäev

25/6 Jumalateenistus ja laulupidu Naissaarel

16/7 Naissaare surnuaiapäeva

Välkomna! Tere tulemast!

Aibolands museum Rannarootsi muuseum

3/6 kl 12–14 suur suvealguspidu – tuulekala päev talharpa ehk hiiu kandle muusikaga ja muuseumikohvik. / Stor talharpakonsert, rökt näbbgädda, kafé vid Aibolands museum.

7/6 kl 18 Pärimusmuusika kontsert ja kohvik Rannarootsi muuseumis. Esinevad ansambel LEIK ja Andre Maaker. Piletiga. / Folkmusikkonsert och kafé vid Aibolands museum. Musik av Leik och Andre Maaker.

1/7 Haapsalu-Noarootsi merepäev. Kl 12.00 Rannarootsi muuseumis giidiga ringkäik (osalemine muuseumipiletiga, 3,50 eur; Sadama 32, Haapsalu). Kl 12–15 Vanasadama turg / Hapsal–Nuckö sjödagar.

5/8 kl 12–15 Suitsukala tegu ja Vanasadama turg. Pärimusmuusika kontsert – esineb soomerootslaste rahvamuusikaansambel Stensöta (Amanda Harald & Jacob Sundström). / Gamla hamnens marknad, rökt fisk vid Aibolands museum. Levande folkmusik av Stensöta.

7/10 kl 12–15 Vanasadama turg / Gamla hamnens marknad vid Aibolands museum.

Välkomna! Tere tulemast!